

Euskalgintza auzitan?

azken hiruzpalau urteotan Estatu espainiarrean sekulakoa da euskararen inguruko iritzi, artikulua eta salakuntzen zaparrada. Zehatzago, EAE eta Nafarroako hizkuntz politika eta hezkuntza sistema goitik behera auzitan jartzen dira. Bistan da hizkuntzak eta hezkuntzak punta-puntako protagonismoa dutela: horiei buruz ezin konta ahala hitz esan eta idatzi da. Edukiaz gainera, aintzat hartzekoak dira zeintzuk ari diren ikuspegi hau zabaltzen (politikariak, intelektualak, kazetariak...) eta non eta nola agertzen diren (albistegitan, tertuliatan, egunkaritako iritzi-artikulutan, aldizkaritan eta liburutetan).

Azken aldian gu gara notizia, baina 90eko hamarkada hasieran Kataluniako hizkuntz eta hezkuntza politikak kritika gehiago jaso du, askoz gehiago. Galizia ere ez da aparte gelditu, apalxeago bada ere.

Auzitan jartzen dena, gehienetan, ez da huskeria edo bigarren mailako arazo bat. Hizkuntz politikaren bihotza jo ohi da orain, haren zergatia bera eta norabidea ukatze-ira iristeraino. Hezkuntzan, halaber, ereduak zein edukiak dira kritikaren jomugak.

Kritikak eta salakuntzak bitan banatzen dira: normalizazioaren erritmoak, moduak, aplikazioak, erabilerak kritikatzan dituzte batzuek. Kritika mota hau ez da berria. Nobedadea orain bestea da, kritika orokorra, ez soilik berria delako, baizik eta, gainera, masiboa delako. Hizkuntz politikaren legitimitatea bera jarri ohi da auzitan, bero-

rren printzipioak eta helburuak. Hizkuntz politikaren diskurtso legitimatzailean oinarritzko diren kontzeptuak baliogabetzen dira: hizkuntza propioa, normalizazioa, euskara denona, elebitasun erreala... Aurrez aurre jartzen zaizkio beste balio hauek: askatasuna eta eskubide indibidualak demokraziaren eta liberalismoaren izenean, batasuna, berdintasuna eta uniformizazioa nazionalismo espainiarraren izenean.

Hezkuntza sistema, eta bereziki ikastolak, susmopean daude. Irakaskuntzari lotuta etengabe irakurtzen dira hitz konnotatibo hauek: arrazakeria, xenofobia, biolentzia, ETAREN hazitegia, inposaketa, diskriminazioa, faxismoa...

Euskalduntzea oro har abertzaleen proiektu eskusibo eta eskusibista omen da, zentzugabea globalizazioaren aroan.

Fenomeno honen jatorriari eta eraginari buruzko iritzia eskatu diogu euskal kultur unibertsoaren esparruko hainbat eta hainbat laguni. Esan bezala, batzuren eta besteren iritzia jaso nahi izan du *Jakin*-ek. Azkenean, hogeita bat lagunek erantzun digute.

Ondoren, iritzi emaile hauei egin dizkiegun hiru galderak datoz:

- 1.- Azken urteotan euskarazko hizkuntza eta hezkuntza, euskalgintza oro har, auzitan jarrita daude. Nola interpretatu behar da astinaldi hau? Zergatik orain? Zeintzuk dira horren sorburua eta helburua?
- 2.- Zer-nolako eragina izaten ari da eta izango du horrek guztiak euskalduntze prozesuan, euskararen normalkuntzan, euskarazko irakaskuntzan?
- 3.- Nola jokatu behar du euskalgintzak (eta, orobat, euskararen aldeko eragileek oro) honen aurrean, epe laburrera zein luzera?

Luix Barinagarrementeria

1.- Ez da izango, ziur, luzatzen zaigun galderari erantzuna ematen hasteko modu oso originala, baina nago, «azken urteotan» garaia zehaztea ez litzatekeela alferrikako saioa, «azken» horren definitzean leudekeelako, hein batean bederen, oraingo benetako astinaldiaren lehenengo zantzu eta aurrekariak. Alegia, jakinda eta hala sentituta gainera, azken bi-hiru-urtekoa izaten ari dela euskararen aurka egin eta egon den bonbardaketa bortitzenetakoa, ezin bonbardaketa hori aztertu, berau prestatzeko logistika osoa eta baliabide anitzen nondik norakoak kontuan hartu gabe.

Hau da, eta espainiar estatuari dagokionean behintzat, espainiar konstituzioaren «onartze» haren osteko, edo harekin batera, Autonomien Estatua bizkarrezurtu zenean, 1978 eta 1979. urteetan batik bat, zein izaera juridiko eskaini zitzaion euskarari?

Espainiar Konstituzioaren 3. artikulua herri honen gainean jarri den zama eta traba pisuzko eta zailenetakoa da, eta izango da. Derrigorrezkoa dute euskaldun guztiek gaztelania ezagutzea, nahiz hura erabiltzea eskubide gisa (soilik) agertzen den. Eta «beste hizkuntza espainolak» (sic, euskarara itzulia —«Las demás lenguas españolas») bakoitzaren Autonomi Erkidegoan izango dira ere ofizialak, beraien Estatutuen arabera.

Beraz, lehenengo galderaren erantzunarekin hasi eta zuzen-zuzenean zuzenbide positibora jo dut, alegia, araudi eta legedira, horixe baita, idazten duenaren arabera, ez noski hizkuntza baten normalkuntza baterako bagoi bakarra, baina bai motorra osatzeko ekidinezineko pieza. Bera gabe, ez gara inora iritxiko.

Eta dauzkagun piezak dauzkagu. Eta gaur egungo astinaldiak, bere egunean utzi zizkiguten pieza eskas eta ez nahiko haiek uzteko izan zuten arrazoi berberean du sorburu. Sukarrak gradu gehiago hartu ditu agian «azken ur-

teotan», baina gaitza berbera da herri honetan herri desberdindua izateko grinak agerikoak izan direnetik.

Zerk egiten du bestela herri txiki den hau, herri? Herria da gorputza, hizkuntza bihotza. Ados. Ez naiz ez originala, ez ekarpen handikoa. Ez eta hausnarketa sakon eta elaboratu bat egin izanaren zantzurik ematen duen horietakoa. Baina aipatu esaldi poetiko eta profetikoak bere barnean biltzen du orain idazten ari denaren galdera horri erantzuna emateko muina.

Parisek ez du, oraindik orain, hizkuntza gutxituen kartarik sinatu. Sinatuko ote? Oraingoz, argi dago ezetz. Erabat biluzik daude, beraz, alde hartako euskaldunak.

Nafarroa Garaia, laster batean hiru probintzietara etor dakigukeen patroitza zuzendaritza eta aginte moduaren laborategi lan aurreratua dela gauza argia da. Agintean dago espainiar eskubia. Ken dezagun eskubia eta gera gaitezen espainiar horrekin. UPN. Unión del Pueblo Navarro, Nafarroaren (edo Nafarroako) Herri Batasuna zitekeena, ia. Eta ari dira gizartearen uhin astiroaren korronteak markatzen duenaren aurka, positiboki borrokatzen, hau da, zuzenbide positiboa erabiltzen. Zentzu horretan, esperientzia oparoa orain artekoa ekologia mailan izan dutena Sanztar eta enparauek eta beraz, orain, benetan UPNren izatearen aurkakoen eta etsaien den horri ekin diote: bihotzari, *lingua navarrorum*-ari.

Horra hor zuzenbide positiboaren eraginkortasuna eta balioa. Legea egin ahal izatea eta hirutan banatuta zuten zonaldeen eraentza juridikoa *zapping*-a bailitzan aldatuz doaz, dekretuz dekretu.

Eta horra laborategi lanaren ispilu lana. UPNren anaia PPK zeri ekin dion, eta areago ekingo dionaren lehen urratsak. Beroketa ariketak.

Horrekin guztiarekin batera, Zuzenbide positiboarekin batera, teorian banatuta beharko luketen botereen egitatezko ezkontza baino ez den botere judizialaren erabilpen positiboa da modu benetan eraginkorrean Madrilgo gobernuan dauden buruak egiten ari direna.

Bizirik nahi duen, desberdin nahi duen, espainol edo frantses nahi ez duen herri bateko saiakera erreal, prakti-

ko eta ausarten kimatze lanetan dabilta. Noiz eta euskarak duen egoera zail honetan, gizartearen mugimendua eta erantzuna, astiro baina irmo, euskararen benetako normalkuntzaren aldekoa dela adierazten denean. Nafarroa Garaian haurren matrikulazioen datuak, Euskal Autonomi Erkidegokoak, Iparraldean kulturalki eta hezkuntzan dauden ezinak eta trabak tarteko, euskararen berreskuratze lanen presentzia, Oinarriak taldearen deiari jarraituta, ofizialtasunaren aldeko sinadura-bilketa mugimendua. Ados, egoera latz baten adierazgarri direla ezin uka, bestela zertarako Korrika, AEK, Oinarriak, Seaska, Araban Euskaraz, Herri Urrats, Kontseilua eta halakoak?

2.- Datu eta zenbakiak jar genitzakeen dantzan erantzuna betetzeko. Ez naiz datu horien guztien ezagule. Hala ere argi dago estatistikarenak paper garrantzitsua baduela eraginaren neurgailu den neurrian.

Nago, ordea, eta hori ene jasotzeko zentzumenen lanari esker esan dezakedana baino ez da, gizartean «injustizia» eta «eraso» bezalako ideiak sentitzen direla, eta noski, ez onartzeko modukotzat hartzen ditu herriaren gehiengoak.

Hori esanda, beste pertzepzio batek honakoa adierazten dit: euskalgintza (hitzaren borobiltasun osoan), ez osorik, baina bai hainbat gune zein inguruneetan, txepelaraztea lortu du, desaktibatu ez, baina barne beldur eta liskarrak piztu egin ditu nola hala. Aipatu eta azpimarratu beharrekoa da Entzutegi Nazionaletik azken hilabeteotan hartutako erabakien presentzia eta presioa, non euskalgintzako talde eta norbanakoak 18/98 zenbakidun Sumario ezagunean txertatu dituen, talde armatuarekin harremana zein kidetza dutelakoan. Herri ukapenerako estrategia zabal eta estruktural baten mugimendu taktiko egokitu, jantzi judizialaz mozarrotua. Hainbat bezala.

Dena dela, gauzak egiten diren moduaren arabera, noski, ukazina da euskalduntze prozesuan, pizgarri lana egin dezakeela astinaldiak. Eta horra hor euskalgintzaren zereginen diseinuan aintzakotzat hartu beharrekoa, alegia, biktimismoan erori gabe, erasoaren egileen identifika-

zio argia, erasoaren edukia-izaera argi eta garbi gizarteratu eta euskaldun eremuetatik hasita, hortik at ere, demokrazia gabezia eta injustiziaren adierazpen ahalik eta objektiboenak eman eta zabaldu egin behar dira.

3.- Hirugarren galderaren erantzunean sartuta dagoeneko, oso-oso garrantzitsua iruditzen zait seriozki sinestea jauzi kualitatibo bat eman behar dugula erantzun moduan eta apustuaren erronka garrantzitsua European pausatu beharko litzatekela.

Nola jokatu behar duen euskalgintzak galdetzen zaigu hirugarrenean. Ariketa interesgarria.

Epe laburrera?

Aurten hizkuntza gutxituen urtea izendatuta dagoela profitatu (ez dut holakoetan bereziki sinesten, baina joko horretan sartu beharra du euskalgintzak, barruraino). Egia da saiakera batzuk hasiak direla. Beroketa ariketak, baina.

Ez dut epe laburrera zerbait lortzea erraza ikusten, baina erabat garrantzitsua iruditzen zait nazioartean egin beharreko lana. European, batik bat. Bateratu behar da, hala eta guztiz ere, lan hori, herri mugimendutik sor daitekeenarekin. Eta hori da benetan planteatu behar dena. Demokrazia eza horrek erantzuna behar du: maila teorikoan bainoago, nazioarteko salaketa funtsatuaren eta Obedientzia eza antolatu eta dinamiko baten beharraz ohartarazi eta bere praktikaren duintasuna da martxan ipini behar dena.

Eragileak zenbat eta gehiago izan are hobeago, noski. Baina, plangintza orokorra diseinatu eta behatuko duen erakundea ere izendatu behar da. Eta hori, Kontseilua da. Kontseilua indartu eta prestigiatu beharreko erakundea da. Epe laburrerako lanetan inizatibak landu eta sustatuko dituen erakundea izateaz gain, epe luzearako estrategia diseinatu behar duena da. Funtsezkoa.

Epe luzearako? Estrategia argi bat diseinatu behar da. Lehenengo galderari erantzuna emateko orduan adierazi dudana bidetik, bonbardaketa hari aurre egiteko moduko estrategia da beharrezkoa. Eta horretan euskalgintzak eremu politikoan jauzi kualitatiboa eman beharko du,

eskari zehatzak, neurtuak baina irmoak galdatuz. Euskararen ofizialtasuna herri osoarentzat da estrategia hori gidatu behar duen helburua. Ados, herria zer den ere ofizialtzeke dagoen gauza da. Baina arestia aldera esan dudan bezala, zuzenbide positiboaren beharraz jabetu behar dugu euskararen normalkuntza erreala, benetan, lortu nahi badugu.^o

Gabi Basañez

1.-

No son los acentos los que ofenden, aunque en algunos casos se hayan extremado hasta crear el analfabeto bilingüe, *al bárbaro con el orgullo de su barbarie* (...) Los españoles que en nuestra patria se intregen, o se reintegren, sepan que *lo primero que deben dejar en tapetes de olvido es el instrumento que tanto daño ha causado a la unidad de España*, y que el hecho de que un día se pierdan *las voces regionales*, la importancia será la misma que la pérdida del taurdetano o del ilergete (*Domingo* astekari frankistan gerraostean argitaratua).

El euskera se utiliza como piedra arrojadiza, como ladrillo de una patria futura excluyente. Profesionales muy valiosos han sido sacrificados silenciosamente en las premuras impuestas por aquellos que creen que la vasquidad, la existencia misma del pueblo vasco, depende de la salud de la lengua. Son gentes que fomentan el sentimiento permanentemente agónico del pueblo vasco, que otorgan al euskera una cualidad trascendental, mística, una cosmovisión que daría la verdadera naturaleza y personalidad de los vascos, que más que un afecto natural hacia la lengua, lo que sienten, hasta incurrir en la ñoñería, es un palpito de emociones irrefrenables (*El País*, 2001.03.18).

Horra 60 urteko jautzia emanda espainol egunkari bik bizi garen unea ulertzeko ematen diguten bidea. Euskarak

nazio kontzientzia, herri ezberdin bateko partaide sentitzearen sentimendua, independentziaren nahia... azken batean zapaltzen gaituzten estatuetatik kanpo, euskararena den eta izan den lurraldean nazio berezi bat (euskaldunona) eraikitzeko ideari indar ematen dio.

Euskal Herria da, beraz, duten arazo garrantzitsuen espainol proiektua estabilizatzeko. Katalunia, Aragoi, Galizia errejionalismoaren mugetan kudeatu daitezke, ez dira arriskutsuak (potenzialki ez bada). Nondik dator desestabilizazioa? Euskal Herrian dagoen nazio sentimendutik, dagoen herri bereziaren kontzientzia gotorretik. Euskal Herrian autodeterminazio prozesua abiatzeak ematen die potentzialitate desestabilizatzailerak Galizia, Katalunia, Aragoiri.

Nondik sortzen da nazio kontzientzia hori baina? Euskara da eragile garrantzitsuenetako bat. Beraz, ezberdin izatearen sentimenduaren kontrako «prozak»-ak erabilarazi nahi dizkigute, nazio kontzientzia deserrotu dadin. Horretarako kontzientzi eragileak deuseztatu behar dira.

Nazio eraikuntza bideratzean sortzen diren ildo ezberdinek —hezkuntza, hizkuntza normalkuntza, antolamendua, sozioekonomia borrokak— orain arteko hegemonia espainola kolokan jartzen dute. Espainol mandatarari jauntxoek (aldian aldiroko euren alderdien alternantziarako bideak zabaltzen dituztenak, disidentziaren segimendurako zein desagerpenerako taktikak erabakitzen dituztenak, azken batean intentsitate gutxiko gerra-taularen aurrean fitxen mugimenduak zeintzuk izango diren erabakitzen dutenak) kolpe gordinagoak emateko garaian daudela erabaki izan dute. Euskal Herriaren nazio kontzientzia posibilitatzen duten elikagaiak usteldu beharrean daude. Zer ba?

Historian zehar bide ezberdinak entseatu dituzte euren hegemonia ez galtzeko. Gerra egin izan diote herri honi, eta gerra irabaztea etnozidiorako bide bihurtu, bortxaz biolentzia ikaragarriaz minorizatu dute euskara. Kolpe latzena izan den Francoren hizkuntz genozidio hau, ostera, gerrostean etorri diren euskaltzale andanak eta batez ere politikariek ahaztu nahi izan dute, komenigarria ez zelako, espainol proiektua kudeatzen zutenekin lasaitasuna komeni zelako.

Erreforma garaian espainol proiektuak euskararen azaleratze indartsu bat espero zezakeen, instituzio berrien agintaritzatik etorriko zena, frankismoaren azken urteetan argi zegoelako herriarengan nahiko kontzientzia bazela horretarako. Euskal Herriko PSOEek berak ere hori nolabait onartu beharrean ikusten zuen bere burua euskararen aldeko sentimenduaren aurrean eta, beraz, bertan euren proiektu espainola kudeatzeari begira (Jauregi kasu, Kintanak duela gutxi kontatu digun legez) espainol kultura ez zabaltzeko euskara era guztietara indartzea onartu beharrean zeuden, hori euren proiektua mantentzein derrigorrezkoa ikusten zutelako, autodeterminazioa aldarrikatzea (PSE 78) bezala. Baina Madrilen bestelako erantzun bat ematean (Euskararen Legearen errekurtsoa), Nafarroako kudeaketa euren eskuetan gelditzean eta Jaurlaritzaren bidea zehazten hasten denean, agerian gelditu zen ez zegoela erabateko hizkuntz apustu bat. Frankismoan euskararen aldeko benetako kontzientzia galdu egingo da etnozidioarekiko ahazturan eta hizkuntz politikaren epelean.

A ereduak, funtzionario erdaldunek, administrazio langileentzako euskara derrigor ez izateak, erdaldundutako eskualdeetan praktikan erdararen nagusitasuna erakartzen dute.

Erakunde bakarrak egin zezakeen euskararen aldeko aitzidaritza, gidaritza politika aldetik... Baina hori egin beharrean, euskara apustu kuestionaezina zela argi utzi beharrean, diglosian instalatu zituen bere trasteak eta politikoki zuzena zenaren politikari ekin. Eta etsaiek jokaldia ederto ikusi. Denborarekin zera gertatu da, jaurlaritzako lehendakari, sailburu, sailburutxo eta enparauak, milioika orduz agertu izan direla biolentziaren kontrako mezu gogor eta argiekin telebista, irrati, egunkarrietan eta behin ere ez dutela euskarak jasandako erasoren bat gogor salatu. Eta etsaiek berriz ikusi du jokaldia.

Baina hala ere nahiko kontzientzia sortzen da oraindik, fitzak xake baterako posizioan ipintzerainoko indarrez (Lizarra-Garazi). Euskaldunen gehiengoak behingoz Espainiaren proiektuan harri izan den Euskal Herria murreratu bihurtzeko bidean paratzen dira. Irtenbidea irudikat-

zen hasten da eta espainol mandatari jauntxoek argi dakusate zer aldatu den, azken 20 urteetan autodeterminazioa, independentzia hitzak egunargiz aldarrikatzeko ez zirenak badirela, gainera lehenago ari zirenekin batera. Akabua. Berehala martxan jartzen da intentsitate txikiko gerra estrategian Lizarra-Garazi zangotrabatzeko makinaria. Eta helburua egunargiz berbaz ari zirenen berbak berriez katakunbetara bidaltzea. Hau da, kontzientzia pilatze hori galbidean jartzea.

Frantziarrei, berriz, bere arazoa ez denaren leloa sinisgarri izan dakiekeen gero eta urrunago, indartze elektoral dela medio, ofizialtasunaren aldarrikapen gorabeheratsua baina indarrean dena, departamendua, ordezkapena soilik hegoalde mailan zuten erakunde ezberdinek nazio osora salto egiteak... Mende luzeetan (iraultzatik kasik) inolako kontzesiorik eman gabe mantendu ahal izan dute estatusa, baina orain zerbait ematen hasi beharrean daude. Apur bat eman euskalduntasuna sakabanatzeko eta lasaitasun urte batzuk bermatuta. Hortik Seaskarekiko harremanak, hitzarmena... baina ofizialtasunik ez. Lehenago lepotik burua.

Lizarra-Garazi prozesua praktikan atzo gertatu da, eta indarrean daude sasoi horretako zenbait iniziatiba. Berriro abia ez dadin bilatzen dute espainolek, EAJ-EA berriro horra ez hurbiltzea, era horretan batasun hori ezinezko eginez, nazio izateko bidea oztopatu eta Españarena gauzatzekoa zabalduz.

Baina ikasi dutena ere bada kontzientzia nahiko badoela Euskal Herrian. Eta hori dela agortu behar den motorra. Frankismoan argiro saiatu ziren eta erreforman beharrik ez dute izan Lizarra-Garazira arte.

Gaur, nazio kontzientziaren eragile garantzitsuena den euskara museotara sarraraztea derri gorraie. Horretarako, bere ekoizpenerako tresna guztiak desegin behar dira.

2.- Batetik, eragin zuzena. Nagusi eta umeen euskalduntzeaz (irakaskuntza bidez) euskaldun kopurua altuagoa izatea bilatzen dugu. Guretzat derrigorrezko lana da eta orain artean eutsi ahal izateko balio izan zaiguna. Erdaltzaleek

bilatzen duten eragin zehatz bat da matrikulazioak jaitea, euskal liburuen erosketa mailen jaitea, erabilpenaren gainbehera, geroz eta nagusi gutxiago euskalduntzen egon dadin. Horrek gainera berrestrukturaketa arazoetan sartzea behartuko ditu euskalduntze erakundeak, barne arazoak sortuz eta erasoeri erantzun eraginkor bat neutralizatuz.

Bestetik, beldurtzea bilatzen dute. Euskalgintzako erakunde gehienek aspaldi galdu dute etnozidioaren salaketa mezua eta belaunaldi berriei hori jakinaraztea. Horrek «dena libre» denaren pentsamendua bultzatu du eta kontzientzia ahultzea erakartzeaz gain, autodefentsak murrizten ditu, beldurra areagotuz.

Bestela, erasoari aurre egiteko prestakuntzarik ez da egon. Eraso ezin zitekeela gauzatu ere pentsatu du batek edo bestek.

Euskalgintzaren orain arteko erantzuna ere aztertzea da. Aisialdia, liburugintza, ume-gazteen euskalduntzea, nagusien euskalduntzea, normalizaziorako erakundeak... den-dena ukitzen du erasoak. Gogoratu kanpamentu bateko ume erdaldun baten motxilan zeuden harriekin hasi zela kontua. Harrezkero euskalgintza sareko hari guztien kontrako harriak bota izan dira.

Erasoa orokorra denez, ez euskararen kontrakoa soilik, PP eta PSOEren taktikaren atal bat da euren esku ez dituzten botere organoak eskuratzea. Baskongadetako botere organoen kontrako asalto horrek jeltzaleekiko interesak eta zaletasunak dituzten euskaltzaleak uzkuratzen ditu ofizialtasunari eta erasoari aurre egiterakoan. Erdibidea komeni zaie jeltzaleei boto hibridoa gal ez dezaten. Eta ofizialtasunaren ildoan Nafarroako dekretuaren kontrako ahalegin hutsean utzi. Bestelakorik min ematen dienez, euskararen beharren azpitik, euren beharren arabera, kokatzen dituzte euskararen beharrak.

3.- Orain arte, manifa orokorra eskolaren alde, Oinarriak inizatibak, EHerenak (borroka astea eta martxa) eta ehundaka prentsaurreko.

Ez dugu denon arteko estrategia bat erabaki eta sektore batzuk, lehen esan bezala, uzkur dabilta.

Nafarroan, dekretuak administrazio mailan eskubide galtzea suposatzen du, eta horri intsumisioa parekatu behar zaio edo bestela eskubideaz batera inoiz izan genuena eta badagokiguna ere gal genezake. Eta hori gertatzean akabo gurea. Baina ez da berba gehiago egin behar, ekintzetara pasa baizik.

Baskongadetan ere eskubideak dauden arren urratu egiten dira. Hor ere behar dugu intsumisioa. Eratu ditzagun ekintza intsumituak, nazionalak izango direnak eta eraso estrukturalari zein momentukoari erantzuteko balio izango zaizkigunak.°

Andolin Eguzkitza

- 1.- Oro har, eta horrelako juzku orokorrek daukaten arriskua-
rekin jakitun egon arren, esan behar dut nire ustez azke-
nengo astinaldiaren iturburua espainiar demokraten na-
zionalismo erabatekoan dagoela, hau da, hain direla be-
raien nazionalismoaren sustraiak sakon eta sendoak, hain
daude beren herria asmatzen lagundu dien sistema ideo-
logikoarekin seguru, ezen beraien mitoetako Espainia eta
Frantzia horiek zalantzatan ere ezin jar ditzaketela, eta le-
henengo aldiz sumatzen hasi direla euskaldunon arazoa
ez dela ikurinarekin baimentzearekin konponduko (behi-
nolako «pecero» batek esan zuen legez), eta hain irens-
kaitz, zoro eta irudimenean ere onartezin egiten zaien
Euskal Herriaren independentzia teorikoa bera ere guztiz
eta errotik ukatzen dutela. Beste berba batzuez esanda, as-
tinaldi horren jatorria Euskal Herrian hain urri den bene-
tako nazionalismoaren eragin bortitzean dauka erroa.

Orain gertatu da gainera, Lizarra-Garaziren egiunea
dela eta, lehenengo biderrez sumatu dutela euskal fronte
nazional bat sortuz gero, hots, ezker, erdi eta eskuin
abertzaleak batuz gero, benetako prozesu bat ireki daite-

keela autodeterminazioan amai daitekeena, honek independentziaren bidean ekar dezakeenarekin. Horrexegatik egiten dira hain zuzen hain ulergaitz, alde batetik, ETAk su etena apurtzea eta horretarako emandako arrazoi multzoa, eta, bestetik, su etenaren garaian bertan ere, batzuek, bistalaburtasun kronikoaz horniturik, tentsio eta tinkadurari eustearren kale borrokari ekiteko erakutsitako joera absurdua, oraingoak ez aipatzeko, non gobernu arrotzen o rdezkarri ematen baitute, bai ETAk eta bai kale borroka zuzentzen dutenek.

- 2.- Itxuraz, orain arte ez ei du eduki eraginik asko, baina eragina ez dugu orain sumatuko datozen urteotan baizik. Edozelan ere, euskararen normalkuntza aurrera doa eta zaila izanen da prozesu hori kontrako norabidean jartzea. Baina ezin baieztatu daiteke ezer segurtasunez, oraindik ere euskararen normalkuntzak oso urrats gutxi, sendoak izan arren, egin dituelako.

Horretatik aparte, ez dugu ahaztu behar euskararen galera ez dela azkenengo diktaduraren ondorioa, ezpada duela 500 urte hasitako prozesua, eta gutxi aurreratu badugu ere, erdaldunak hasi direla sumatzen lehenago zeukaten erabateko botere eta kontrola orain ez daukatela. Dagoeneko ezin dutela, lehenago bezala, euskaldun jendea hain erraz iraindu eta mespretxatu, eta beharbada beraien boterea inoiz edo behin zalantzatan jarriko dela.

Argi berba eginda, herrien arteko historiak, harremanak eta borrokak ezagututa, zoritxarrez berria ez den joera, eta ez nahi eta nahi ez lar harridurarik sortzekoa.

- 3.- Zuhurtasunez, inteligentziaz eta ausardiaz.

Alde batetik, ezin dezakegu ahantz Euskal Herriaren burujabetzaren alde dagoen hainbeste euskal herritar erdaldun, eta orobat Euskal Herriko eskualde batzuk duela ehundaka urte direla erdaldun. Zuhurtzia halandaze.

Bestetik, ideia sendo batzuk argi eduki behar ditugu, alegia, inteligentzia eta argitasuna erabili behar dugu, eta orobat beraiek ausardiaz gauzatzen saiatu. Hona hemen pare bat, nire iritzi, kontuan hartzekoak:

a) Elebitasun funtzionalaren kontzeptua (elebitasun sozialaren kontra): euskaldunok, herri txiki bat garen neurrian, munduko beste herri txiki guztiek bezala, bigarren eta hirugarren hizkuntza handiren bat edo batzuk ikasi behar ditugu, baina argi edukita elebitasun hori, batez ere, Euskal Herritik kanporakoa dela eta arrotzak gurean daudenerako. Haatik, ezin dezakegu ahanz hainbat euskal herritar oraindik ere erdaldunak direna, eta justiziaz beraz, ezin ditzakegula ezelan ere zapal eta bazter. Era berean, gorago esan dudan legez, ezin utz dezakegu alde batera gure arazoa ez bailitzan, Euskal Herriko hainbat eskualdetako hizkuntza nagusi eta lehena erdara dela.

b) Euskararen zabalkundea oso prozesu geldoa izanen dela, eta berrogei urte beharko dugula, behintzat, Euskal Herri osoa berreuskaldundu baino lehen.

c) Euskal Herriaren egitura soziala eta historikoa ikusita, elkarrekin batera joan eta borrokatu arren, bakoitzak bere erritmoari eutsi behar diola, eta beraz hiru ekintza-eremu nagusi desberdinu behar ditugula, gero bakoitzaren barruan egin daitezkeen diferentziaz gain: erkidego autonomoa, Nafarroa Garaia eta Iparaldea.

d) Euskara industrian eta bizitzan sartzeko ahalegin berezia egin behar dugula: hori da datozen urteotako erronka nagusia.°

J. Iñaki Etxezarreta

- 1.- Galdegaia jorratzen hasi baino lehenago, egiten den galderan dagoen baieztapena erabat zuzena ez dela, ene us-tez, esan beharra daukat, euskalgintza auzitan jartzea ez baita azken urteotako kontua, ia-ia betidanikoa baizik.

Euskara euskal identitatearen muina bihurtu nahi izateak eta, ondorioz, haren berreskuratzea eta komunikabide bizia hainbat estrategia erabiliz (ikastolak, gau-eskolak,

kantagintza, literaturgintza, ikerkuntza...) lortzeko gurariak garaian garaiko eta tokian tokiko egoerak iraultzea eragin dute bai euskal gizartea osatzen duten gizon eta emakumeen senean, bai gizartearen barruko harremanetan ere.

Ibilbide arantzatsu honetan, pasa den mendeko 60ko hamarkadako belaunaldiak Iparraldean zein Hegoaldean, Ekialdean zein Mendebaldean, urratu zuen ildoak oso denbora laburrean emaitza oparoak jaso ditu, estaturik gabeko Herri bat garela kontuan izanez. Bistan da emaitzak ez direla berdinkideak Iparraldean eta Hegoaldean, ezta Ekialdean eta Mendebaldean ere, eta gogoetarako erkaketak direla.

Gaur eta hemen gabilitzanok euskalgintza auzitan da-goela diogunean, ez al ditugu gogoan azken berrogei urteotako gorabeherak? Ikastolak sortu eta garatu direnean gertatu diren mila trabak ahantzi al zaizkigu? Ikastolen normalizazioaz Frantzia eta Espainiako gobernu buruek (sozialistek, bereziki) eta hauek Euskal Herrian dituzten laguntzaileek (irratiek, egunkariak...) ezarri dituzten oztopoak? Nafarroako Gobernuak ikastoletan eginikoak, edota Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza Sailburu Fernando Buesa zenak ikastolen artean egindako txikizioa amnesiaz zokorata al ditugu? Ikastolei buruz diogunaren pareko AEKrena eta beste hamaika elkarte txiki edo handiena ere datu objektibo azal daitezke iraganeko astinaldi etengabearen lekuko lez.

Zer da, ordea, une honetan aztoratzen gaituena? Bistan da galdera egiterakoan Hegoaldetik eta Hegoaldeaz ari garela, Iparraldekoa beste kapitulu batean sartzen dugulako. Eta hortxe dugu koska: zer gertatzen ari da une honetan Hegoaldean? Erantzuna sinplea bezain gordina da: Partido Popular delakoa, hauteskundeetan lorturiko gehiengo erabatekoa baliatuz, Espainiaren berdefinitzea egiten ari da. Literatura zientifikoan autore gehienek deskribatzen duten uztarketa (hizkuntza, hezkuntza, identitatea, kultura, abertzaletasuna) Estatu espainoleko administrari berriek Hego Euskal Herrian ez dutela kontrolatzen ikusten hasiak dira, eta hori berbideratu egin nahi dute, Nafarroa eta Euskal Autonomi Erkidegoko instituzioetatik gizarte erakundeak eta administrazio publikoarenak kontrolatuz.

Gainerako guzti, eszenifikazio mediatikoa dugu PP eta PSOEren eskutik, biek honetan alderdi bakarra eta pentsamendu bakarra dakartzate-eta: Partidos solamente españoles (PP.SO.E.).

2.- Soziologo batek nik baino zuzenago erantzungo lukeen arren, ditudan datu apurrak eta nire intuizioa baliatuz, Hegoaldeko euskal gizartean hiru segmentu nagusi bereiz daitezke: euskalgintzaren alde (modu aktiboan zein pasiboan) jardun duena eta ari dena, batetik; euskalgintzaren alde egin ez duena (kontra zegoelako edo behin ere garrantzia eman ez diolako) baina une honetan euskararen garapenak eta euskal identitateak beldurtu egin duena, bestetik; eta egun eskoletan dauden haur eta gazteak, azkenik.

Lehen segmentua bigarrena baino txikiagoa da Hegoaldean, eta bere espektatibak indartuko eta bilduko dituen proiektu politiko biltzailerik ez du ikusten, sakabarnatuta dago, noraezean eta lidertzarik gabe. EAJ-EA eta Ezker Abertzalearen arteko aldea da horren lekuko.

Bigarren segmentuak, berriz, urteak eman ditu bere sen espainola indarrez eta lotsarik gabe gizarteratuko duen ordezkartza politikorik gabe. Une honetan hori badi: Nafarroan UPN-PSN, eta Euskal Autonomi Erkidegoan PP-PSOE-UA.

Azken hogeitau urteotan lehen segmentuak bigarrenaren noraeza bere alde izan du. Francoren osteko prozesu politikoak nazionalismo espainolaren «erretiratzea» ekarri zuen, eta honek Nafarroan eta Euskal Autonomi Erkidegoan euskalgintzaren alde jokatu zuen: euskararen berreskuratzea askatasunaren eta demokraziaren berreskuratzea-ekin batera zetorrelakoan.

Madrilgo gobernura PP iristean, aldiz, «erretiratua» zen nazionalismo espainola bere leku naturala errekuiperatzeko asmoz itzuli da, horren arabera Estatuaren izaera eta egitura eraiki guraz, ETAren eta kale borrokaren jarduerak baliabide nagusi darabiltzala azken hogeitau urteotako ibilbidea moteltzeko eta gelditzeko asmoz. ETAren jarduera askatasungabeziari eta abertzaletasunari lotuz, euskalgintza eta hau sustatzen duten arau eta erakundeak dira jopuntuan.

Hirugarren segmentua da, azkenik, nazionalismo espainolaren etorkizuneko buruhauste nagusi: euskal gizartean bigarren segmentuaren boto-babesaz eta lehenengoa beldurtuz lor dezakeen puskaz hirugarrenean eragitea lortu nahi du, «D» ereduaren arrakasta zapuztuz, «curriculum» propioa galaraziz, «gaztelania» hizkuntzaren presentzia handituz, «curriculum» espainola nagusituz, eta hezkuntza prozesu sozializatzailean esku hartzen duten ikasleak-gurasoak-irakasleak tesi horietara bilduz.

Erreminta indartsua eskola, nazionalismo espainolak beretzat —inorekin konpartitzeke— nahi duena, eta, pasa den mende osoan zehar frogatu den bezala, bai alde bai aurka, bistatik galdu ezin daitekeena.

- 3.- Euskalgintzak duen ondare historikorik handiena bere baitan jardun duten gizon eta emakumeen lanerako gaitasun frogatua da. Eragile hori kontuan hartu gabe, euskalgintzaren azken berrogei urteotako ibilbidea nekez uler eta esplika daiteke.

Euskalgintzak, ordea, beste puntu sendo bat ere kontuan hartu behar du: estatu propiorik ez izan arren, Administrazio publikoak joka dezakeen paper positiboa, askotan funtsezkoa. Euskal Herriko lurralde administratibo desberdinei so egitea besterik ez dago, Iparraldeko egoera, Nafarroakoa, Euskal Autonomi Erkidegokoa, Arabakoa, Bizkaikoa, Gipuzkoakoa, Udal desberdinetakoa... baloratzeke garaian.

Bi eragile horiek, hots, euskararen gizarte erakundee-tan diharduten gizon-emakumeen lanak eta maila orotako administrazio publikoetako arduradunen jarduerak, bat egin behar dute, tokian tokiko sare soziala eta lankidetza indartuz. Hirurogeiko hamarkadako euskaltzale haiek urratu zuten bidea, norbanakoena baino indartsuagoa zen komunitarioa, administrazio publikoak oztopatua, gaur egungo errealitatera ekarri beharrean gaude, euskararen gizarte kontseilua bezalako erakundee-tan eta hemendik sortzen diren proiektuetan indarrak bilduz, baina gizarte erakunde bakoitzak bere herriko edo lurraldeko eremuan lana gero eta kalitate handiagoz eginez ere, eta hautetsi

edota agintari politikoek euskalgintzan urratu behar dituzten politika orokor zein sektorialetan eraginez eta, aukera dagoen heinean, elkarrekin jardunez.

Honekin batera, aldiz, euskalgintzak beste atal bat ere jorratu beharra dauka nazionalismo espainolak irekia duen eszenifikazio mediatikoan, orain arte egindakoa sendotzeko eta egin nahi dena ahalbidetzeko. Euskalgintzak euskara ardatzat duen eleaniztasunean dauka lagunik onena, europar testuinguruan indartsua, nazionalismo espainolaren argudiorako jasangaitza, eta euskal gizartearen etorkizunerako giltzarri litzatekeena. Orain dela hogeitete bezalatsu, euskararen berreskuratzea askatasunarekin eta demokraziarekin zetorren hein berean, gaur eta bihar euskara euskal gizartearen mintzabide saihestezin izatea europar gizarte anitzarekin batera dator.

Azkenik, ez dezagun ahantz euskal herrigintzaren eremuetako bat dela euskalgintza, eta ondorioz ibilbide politikoari guztiz lotuta dagoela, hots, ahalik eta zabalena eta bateragileena den proiektu politikoa euskalgintzak ezinbesteko duela, azken hogeiteteotako akatsetatik ikasi eta zuzenduko dena, eta lorpenak sendotu eta sakonduko dituen, hain zuzen ere.^o

Joxerra Garzia

- 1.- Uste dut gure inguruko bi estatu handiek gaitz erditzat hartu izan dituztela beti euskara eta euskararen mundua. Hots, legetan-eta nola edo halako babes a eman diotenean, ez da borondate propioez ez gogo onez izan, egoerak eta joko politikoaren unean uneko interesek hartaratuta baizik. Azken aldiko erasoak ere horrela ulertzen ditut nik. Ez dut uste erasotzaileen euskararekiko herra bat-batean areagotu delako sortu denik eraso bolada hau. Nire ustez, herrak —edo axolagabetasunak, edo dena dela ere euskararekiko

sentitzen duten horrek— lehenean dirau. Aldatu, joko politikoaren baldintzak aldatu dira, eta ezin hobeto etorri zaie aspaldi desio zutena egiteko. Arrisku hori aspaldi aipatua dut nik beste idatzi batzuetan, eta uste dut bi hankaren gainean sostengatzen dela euskararentzat hain kaltegarri den sorgin dinamika hori. Batetik, euskara abertzaleen patrimonio eskusiboa balitz bezala jokatzeko dute batzuek euskararen barrutik. Joko hori izugarri ondo datorkie, ordea, euskara desagertuz gero mundua hobea litzatekeela uste bide dutenei. Euskararen barruko sektore patrimonialistak egiten duen jokoari bestela ere erantzun ziezaioketen: euskararen aldeko apustu garbia eginez, adibidez, euskaltzale berdin abertzale ekuazioaren ordean euskaltzale berdin euskara zale ekuazioa kontrajarriz. Erosoa goa zaie, ordea, ustez kontra dutenen jokoari segitzea, euskararen beraren eta euskara denon bizitoki egin nahirik gabiltzanonean kaltean. Gauzak horrela, ez naiz batere harritzen euskararen aurkako eraso horiek azken bi urteotako kontua izatea, beren agerpenik gordinenean behintzat. Aipatu dudana dinamika gaizto hori muturreraino eramanez baita azken bi urteotan: ETak su-etenaren ostean hautatu duen galbide burugabeak, EHren ETarekiko menpekokeriak... aitzakia ezin hobea eskaini diete euskarari historia aurreko bitxi preziatuarena beste baliorik ematen ez diotenei.

- 2.- Aita Larramendik eta beste hainbatek egiten zuten bezala, nik ere, euskaraz ari garela kontuan hartuta, euskarazko irakurlearentzat idatziko dut galdera honen erantzuna. Hots, bestelako kontuak aipatuko nituzke erdaraz ari banintz, baina lerroon irakurlea euskaraduna ez ezik *Jakin*-eko irakurle dela jakinik, ez dut gogorik kanpoko etsaiaren gaiztakeria salatuz autokonplazentziazko jarduna osatzeko. Aurreko galderan azaldu dudanaren ildotik, uste dut etxe barruan ere (euskararen barruan ere, alegia), badugula zer zaindu eta zer zuzendua aski. Alde horretatik, azken aspaldiko erasooi ikusten diegan arriskurik handiena zera da: erasoak kanpotik datozkigula eta, dugun horren defentsa numantikoan tematzea, geurearekiko ahalmen

kritikoa galdurik. Hezkuntza sistemaren kontrako erasoek ez dute gure hezkuntza sistema den baino hobea egin: une egokian toki egokian egotea beste meriturik gabeko euskararen profesional askotxo dago gure eskola sisteman (ere). D ereduari eraso egiten diote, baina nik ere egingo nioke gustura asko, den-dena atzekoz aurrera eta azpikoz gora egiten ari garela iruditzen zait eta. Gazteen euskararekiko atxikimendurik eza ez dator kanpoko erasoetatik, eskolatik baizik: euskara alferrikako gauzak ikasteko baizik balio ez duen arau bihurri mordoa bihurtu dugu, eta gero harritu egiten gara eskolak amaiturik ikasleek erdaraz egiten dutelako. Jakina, kanpoko eraso gordin eta burugabe horien aurrean, ez da komeni gure mixeriak aipatzerik, non eta ez den euskaraz eta *Jakin* bezalako aldizkari baten aitorleku isilpekoan. Erasooi dagokienez, berriz, nik uste dut intrantsigenteago izan behar genukeela euskara ideologia jakin batekin identifikatu nahi dutenekin. Hortik gora zer egin dezakegun ez dakit nik, zenbait euskara guztion ondare dela ulertarazteko, hori ulertu baino nahiago baitute, antza, euskara ideologia jakin batekin lotuta dagoela diotenei sinetsi, eta lasai bizi.

- 3.- Uste dut alde edo moldez erantzunda dagoela galdera hau aurrekoan. Esanak esan, uste dut soziolinguista gehiegitxo dabilela gure artean. Badakit garrantzitsua dela euskararentzat alor berriak irabaztea, baina euskarari irabazi dizkion alor batzuetan nola dihardugun ikusita duda egiten dut mesederik egiten ari ote gatzazkion geure buruari. Neurri politiko zehatzetan sartu gabe, irizpide nagusietan ikusten dut nik okerrik handiena. Kontua ez baita, nire ustez, euskarari alorak irabaztea eta alor horien luze-zabala kuantifikatzea. Kontua, nire ustez, zera da: euskara baliagarri zaigun ala ez: komunikaziorako, jolaserako, bizitzeko. Erakunde autonomikoen boletinak euskaratzea konkista soziolinguistikoa handia izango da akaso. Baina gutako alfabetatuenean eta euskaltzaleen erdarazko testura jotzen badugu lege arazoren bat dugun aldiro, nahiago nuke horretan enplegatzen diren dirutzak beste zerbaitetan enplegatuko balira. D ereduari dagokionez, iruditzen zait hel-

buru gisa hartzen dugula sarri. Donostiako D ereduko ikasle-
leen euskara nahiko gertutik ezagutzen dut nik, 16 urteko
seme bat izanik. D eredukoak dira, orobat, unibertsitatean
ikasle ditudanak ere. Seguru al gaude hori dela gazteei ko-
meni zaiena? Nik, egia esan, paradigmez lepo eginda ikus-
ten ditut, paradigmoz zer egin ez dakitela, ordea, batere
gatzik gabeko jardunean. Eredu hori da gero gure erakun-
deen esku dauden hedabideetan azaltzen dena: edukietan,
a u -
zoen imitazio txarra; hizkuntzaz, berriz, zuzentasunari oz-
ta-ozta begiratzen diona, egokitasuna beti geroko utzita.
Jardunbide horrek, berez dakartzan kalteez gain, beste albo
kalte bat ere badakar: hiztun ez alfabetatu baina komunika-
tiboki egoki askoak beren hizkeraz lotsaraztea. Nahi adina
luza nezake jardunbide neure ustez erratuen zerrenda, bai-
na, funtsezkoa etorrita, berriro diot: euskal hiztunoi bali-
garri zaizkigun kontuei begiratu behar genieke gehiago, eta
gutxiago, berriz, askoz gutxiago, kanpora begira nomalta-
sun itxura egiteari. Hiztunonak baitira eskubideak, ez hiz-
kuntzarenak. Ez dezagun euskara hainbeste maita: maita
dezagun, jolas egin dezagun, goza dezagun euskaraz. Hori
egin ezean, halakoren batean euskara desagertuko balitz,
Txirrita xaharrari arrazoia eman beharko genioke: erdara ez
zen bakarrik kapaz / euskarak lagundu dio.°

Jorge Gimenez

Aidez aurretiko batzuk adierazi nahi nituzke, horrelako-
rik zilegi bazait. Izan ere, aurkeztu zaizkidan galderei ata-
rikoa egiten dien testuak ikuspegi baten —ikuspegi alde-
rotu baten, alegia— isla nabarmena iruditzen baitzait, eta,
sarrera horretatik abiatuta, badirudi erasoei kontraerasoa
dela eskatzen zaiguna.

Zertan da, ordea, ikuspegi alderotutzat jotzen dudan hori?: arazoak beti beste inoren maltzurkeriatik sortzen direla pentsatuz bere burua lasaitu nahi duenaren jokabidean. Adibidez, kalifikazio positibo guztiak («hizkuntza propioa, normalizazioa, euskara denona, elebitasun erreala...») euskalgintzan dihardugunon apaingarri jarri, eta negatiboak oro («liberalismoaren izenean [...] uniformizazioa nazionalismo espainiarraren izenean») euskalgintzaren aurka ari direnen itsusgarri.

Horra hor, nire ustez, gaur bizi dugun arazoa ulertze-ko gakoetako bat, eta ez hutsalena bera. Ondorio garbi bat ateratzen ahal dugu kritikatzan ari naizen lerro horietatik: euskalgintzan ari garenok irizpide objektiboekin lotzen diogu geure lana (normalizazioa), eta erasoan ari direnak, berriz, irizpide politiko hutsen arabera jokatzan dute (liberalismoa, nazionalismo espainiarra). Horrela, jakina, berez bezala dator gure leialtasuna eta haien azpikokoa.

Oso bestelakoak dira, ordea, historikoki (eta nago aurrerantzean ere —etorkizun zibilizatuago batez ari naiz— hala izango dela) euskaltzaleok geure hizkuntz politika (politika, bai, eta ez besterik) oinarrizteko erabili ohi ditugun planteamenduak. Lagin egokia deritzot, esaten ari naizenaren alde, euskararen normalkuntzarako lege-araudien inguruan landu eta lortu zen adostasun sozial eta politikoari. Zein da, baina, gehien mugitu dena kontsentsuzko jarrera haietatik, gaurko anabasa sortzeraino? Nire ustez, gu geu, euskaltzaleok alegia, aldendu gara gehien, edo, zehatzago esanda, hizkuntz politika bestelako helburuz erabili duen euskaltzale andana izan da euskal herritar gehienon arteko adostasuna trabatzat-edo gisa bizi duena.

Mendetakoa da euskararen gaitza, eta euskal herritarrok ez gara, gehienetan, haren atzerakadaren erantzukizunetik salbo. Ala nahiago dugu pentsatzea halako hitzarmen unibertsala dagoela gure hizkuntzaren kontra? Nik behintzat ondo gogoan dut euskal burgesia handiak eta ertainak (multzo moduan harturik, salbuespen eta guzti) nola ukatu dion euskarari, luzaroan, babes ñimiñoena ere. Eta horrekin bizitzen ohitu ginen, harik eta norbait (norbait kolektibo hori arerio ideologikoari bizitza ukatzeraino iritsi dire-

nengandik ez urruti dagoelarik) euskaltzale eta euskal herritar kontzeptuak nahastera zaletu zen arte. Ordutik hona (eta garbiago azken urteotan), «gutarra» izan beharra dago, sami, alor politikoan, euskararen inguruko kezkarik eduki ahal izateko. Eta hori, nire ustez, galbidea dugu.

Bestela esanda (eta hirugaren galderari nolabait lotzeko asmoz, hartara nire diziplina eskasa leunduko dudalakoan), euskaltzale askok ahaztu egin ditu (era interesatu batean, gaineratuko nuke) euskararen aurrerabide oro ren iturburuak: lan positibo patxadatsua, deliberamendu tinkoa, hurkoa gogatzeko ahalmena, hots *asmua eta jakitea*. Iritsi zaigu euskaltzaleoi, erasoak eraso (beti egon dira, beti egongo dira, beti gailenduko gatzaizkie), geure jokabideen kritika egun argiz eta plazan egiten hasteko garaia. Baina, noski, ezinbesteko baldintza bat dago, lehenik eta behin bete behar dena: ez kritikaren ordainetan eskumikua jasotzea.

Azken batean, euskalgintzan ari garenok geure hizkuntzaren aldeko politika egin behar dugu, eta politika egiteak, besteak beste, aurrerabidearen eta arriskuen tasazioa eskatzen du ezinbestez, eta, ondorioz, unean uneko adostasunik zabalenaren bidean, itxaroten eta erritmoak errealitatera egokitzen ikastea da langintza horretan jardun nahi duenak ikasi beharreko lehenbiziko legea. Abiapuntu txarra dira, ordea, esloganetan oinarritutako aldarrikapen legitimistak oro, eta gehiegi ari gara, euskararen aurkako erasoaren aitzakian, horretatik entzuten. Paradoxa iruditzen zait, mugarik gabeko elkarrizketaren (gero eta abstraktuagoa, bide batez esanda) premia aldarrikatzen ari garen honetan...

Accusatio manifesta nahi ez lukeen *excusatio non petita* bat egingo dut, amaitzeko. Euskalgintzaren kontrako erasoaren bortitza ez dut, noski, zalantzan jartzen, are gutxiago haren iturburu soilik euskaltzaleon baldarkerian bilatu nahi. Euskaltzaleentzat ari naizenez, ordea, zera aitortu behar dut: Jose Mari Korta euskaltzalearen erailketa etxekaltea (euskaltzale ez zirenen erailketak bezain etxekaltea, ez gutxiago) diseinatu, burutu eta txalotu egin dutenek oztopo handiagoa jarri dute euskalgintzaren aurrerabidean Francok berak baino, haren jokabide basatiak trinkotu egin baitzuen, neurri batean bederen, euskaltza-

leon komunitatea, eta haiek, berriz, sendabide garbirik antzematen ez diodan pitzadura inposatu baitigute.°

Inaki Irazabalbeitia

- 1.- Euskararen eta euskal kulturaren aurkako erasoen atzean uniformismo kultural eta politikoa dago. Espainiaren kontzeptutik, edo zabalago esanda, metropoliaren kontzeptutik hizkuntz eta kultur dibertsitatea arriskua dira. Espainia, kasu honetan, nazio bakartzat duenak, nekez onar dezake bere kontzeptu unionista hori kolokan jar dezakeen ezer. Ikuspegi horretatik, kultura eta hizkuntza periferikoak irautea eta indartzea arriskua da. Izan ere, kultur engaiamendu hori erraz bihur daiteke politiko eta Espainia bat eta batu horren pitzadura ekarri.

Horrexegatik gertatzen ari dira Nafarroan eraso bortitzak. Nafar gizarteak euskararen apustu tinkoa egin du. Datuek erakusten dutenez nafar gurasoak beren seme-alaben euskarazko irakaskuntzaren hautua gero eta irmoago egiten ari dira. Hautu horren ondorioak agerikoak dira. Euskaraz ikasi eta euskal kultura ezagutu duenak, gero eta nekezago onar dezake egun Nafarroan agintzen duen eskuinak defendatzen duen kultur eredu uniformista: euskal senaren eta erroen ukazioa dakarrena, hain justu. Hor ikusten dute espainiazaleek arriskua, hizkuntzaren eta kulturaren indartzearen ondorioz nafar gizartea hautu politiko euskaltzalea egiten hastea etorkizun ertain edo luzean.

Erasoak orain gertatzea bi arrazoi nagusien ondorio da: euskara eta euskal kultura indartzen aritzea, batetik, eta jarrera uniformistak eta antieuskaldunak lozorrotik ateratzeko egokiera politikoa (indar abertzaleen apustu soberanista, indarkeria gotortzea...) egoki bihurtu izana, bestetik.

Euskara sukalde txokoan dirauen bitartean eta euskal kultura folklore hutsa (aurrekua eta aizkolariak) baino ez

bada, euskaltasuna gorde eta lausengatu behar den fenomeno da; Estatu Batuetako erreserbetako larrugorriak bezala, turistei erakusteko bitxikeria da. Alabaina, euskara supazterretik ateratzen hasten denean eta alor komunikatibo berriak hartzen dituenean, hizkuntza moderno izatera pasatzen da, museoko erakusgai izatetik haratago. Euskara ez da jadanik baserritar eta arrantzale ezjakin batzuen hizkuntza, gizarte moderno baten erreminta komunikatibo bihurtzeko bidean ari da. Euskal gizartea zenbat eta euskaldunagoa izan, orduan eta euskal nortasun handiagoa eta Espainia bat, batu eta librea urrunago.

Franco hil osteko urteetan, bestetik, Espainiako eskuinak diktaduran eginikoen ordainak kitatu behar izan ditu hainbat alorretan, eta hizkuntza periferikoena da horietako bat. Euskara, gailego eta katalanaren ofizialtasun partzialak eta berpizkundea onartu ditu, ideologikoki guztiz kontra egonik ere, eten politikoa ez eta trantsizioa gerta zedin. Ezker estatalistak —gurean behintzat, Kataluniako egoera beste bat baita—, oro har, auzi honen inguruan eskuinaren iritzi berekoa denez, hizkuntza eta kultura periferikoaren loraldia onartu du tolerantzia eta aniztasunaren izenean. Euskal Herrian, behintzat, jarrera hori azalekoa izan da, nire aburuz.

Beraz, bizi dugun gatazka politiko latz honetan, unionistek EAEko botere politikoa eskuratzeko egokiera ikusten dutenean, euskara arma politiko egokia da abertzaletasunaren kontra egiteko. Animaliek genuarekin markatzen dute beren lurraldea, alderdi estatalistak euskararen inposizioaren beldurra, besteak beste, usatzen ari dira beren alorra markatzeko. Euskal gizarte plural honen sektore batzuetan euskararen normalizazioaren kontrako jarrera argiak daude, sustrai historiko sakonak dituztenak, eta hori baliatzen ari dira abertzaletasuna ahultzeko. Halaber, euskaltzaleok eginiko hutsek ere laguntzen dute euskalgintzaren ideologiazioa, benetakoa ala alegiazkoa. Horretara eraman dute, hainbatetatik hainbatean, EAJko hainbat sektoreen euskarenganako epelkeriak eta beste batzuen setakeriak eta ezker abertzale ofizialaren sektore batzuek euskalgintza koto pribatutzat jo izanak.

2.- Orain gauzatzen ari den eraso bortitzak une honetan euskalgintzari zein euskararen normalizazioari eraginik egingen dionik ez dago esaterik; eraso mediatikoeak sortzen duten amorrua eta inpotentzia eta eraso juridikoen aurretiko babes ezak alde batera utzita jakina.

Hori errelakoen eragina epe ertain edo luzera nozituko dira. Gizarte baten joera soziolinguistikoak ez dira egun batetik bestera nabaritzen, ez aldekoak ezta kontrakoak ere. Urte batzuen buruan datuak izango ditugu esateko oraingoa onerako ala txarrerako sukarraldia izan ei den. Hala eta guztiz ere, euskararen inguruan sortu den egoera printzipioz lagungarria ez dela onartu behar da.

3.- Euskalgintzak independentziaz eta nortasun osoz jokatu behar du lehenik eta behin. Jarrera partidistak hartzeko tentalditik errotik ihes egin behar du, nahiz eta jarrera horiek itxuraz aldekoak izan. Ahaleginak egin behar ditu euskararen auzia joko politikotik ateratzen, batetik, eta, bestetik, hizkuntzaren auzian euskal gizartean egon daitezkeen errealitate eta sentikortasun desberdinen artean zubiak eta adostasunak eraiki behar ditu.

Kontseiluaren sortzetiko mezuarekin bat eginez, positibotasunetik erantzun behar zaie erasoari; tinkotasunez eta zentzuz aldi berean. Aldekotasunak bilatu behar dira. Aurkakotasunean oinarritutako defentsa jarrerak alde batera laga behar dira, hortik irabazteko gutxi baitauekagu.

Era berean, eraso guztiei erantzuteko tentaldian eror gaitzke. Okerra izango litzateke hori, etsaiek markatutako txistuaren dantzan ibiliko baikineteke. Positibotasunean eta tinkotasunean oinarritutako erantzun neurtu puntualek, haserreak eta bihotzak agindutako hamaika ekintzek baino eragin handiagoa dute.

Euskararen normalizazio eta garapenaren borroka ez da euskalgintzarena soilik, gizarte osoarena baizik. Sinergiak ezinbestekoak ditu euskalgintzak. Erakunde publikoekin eta gizarte eragileekin hitz egin beharko da eta, ahal dela, estrategia bateratu bat bideratu. Kalte handia egingo

ligukete norbera bere aldetik ibiltzeak eta euskararen etorkizuna norbere jardunean soilik dagoela pentsatzeak.

Euskararen aldeko diskurtsoa aldatu eta berritu behar dugu. Euskararen defentsaren alderdi ideologikoa indartu behar dugu, iruditzen baitzait zaharkitua gelditu zaigula hizkuntzaren eta gizartearen beste egoera bati oso lotuta dagoelako. «Euskara gure herriko berezko hizkuntza da» eta antzeko planteamenduetatik haratago joan behar dugu diskurtso berritzaile hori osatzeko. Kontrako diskurtsoa eboluzionatu egin da eta euskalgintzatik ez gara, oro har, orainsu arte horretaz jabetu tamalez, gure jardunaren emaitzek liluratuta apika.

Zer egin? Kontseiluak zeregin garrantzitsua du horretan. Kontseiluaren helburuetan hasieratik egon da euskararen egoerari buruzko gogoeta estrategikoa, eta bideratzen saiatu denik ezin da ukatu. Ez dugu orain arte asmatu eta Kontseiluko zuzendaritzakide naizen partetik erruaren zati bat dagokit. Arrazoiak bila daitezke, Kontseiluaren sorrerako gizate-giro guztiz bestelakoa, baliabide nagusiak eta indarrak normalizazioaren beste norabide batean ipintzera eramán duena (egoki deritzodana, bidenabar), eta gogoeta maila apalago batean jarri izana, esaterako. Beraz, Kontseiluak diskurtsoaren erabemitzean ekarpenak egin ditzaketena bildu eta zirikatu behar ditu eta beharrezkoak diren baldintzak atondu, nekez ikusten baitut posible diskurtso berritzaile hori behar dugun lastertasunez berez sortzea.^o

Jose Angel Irigaray

- 1.- Hizkuntza politika orokorraren muinean txertatua izan ohi da. Bere den gizartean erabateko eskubide-obligazioz horniturik ez dagoenean, seinale diglosiazko egoeran de-

la; harekin batera, gutiz gehienetan, gizartea. Eta ez da gizarterik bere hizkuntzaren aitzi diharduenik. Menperakuntza egoeran bai; besterentzearen poderioz, ez dira gutxi bere hizkuntzaren kontra altxatzen diren heritarak. Luze eta sakonago hura, ugariago hizkuntz-itzurleak.

Euskararen herriari datxekionez, aspaldidanikoa da auzia. Gure arorat mugatuz, autsiki handi eta abantxu behin betikoak jasan ondoren, espainiar eta frantziar nazionalismoaren sistema euskaldungoaren azken bururainoko politikazko helburuak mendratzen eta are suntsitzen joanen zirelakoan zegoen. Baina ez hala gertatu. Euskara hazten (Nafarroa Garaiko euskararen aldeko bilakaera, adibidez), hiztunen, eta gizarte osoaren, osasun-askatasun helburuak bizirik..., harentzat euskaldungoak «arazo-iturri» izaten dirau. Horiek hola, azken urteetako eskarmentuaren ondorioz (euskaldungoaren beraren erantzukizun ez ttipiarekin), sistema agudo ari da ikasten eta bere «arazoarekiko» kontzientzia eta praktika zehatz eta eraginkorrago bilakatzen. Eta indarraren «arrazoi» itsua eskuan, aise xila daitezke ondorioak. Hain zuzen, oraingo erasoak haren hasikinak dirateke.

Euskalgintza auzitan egotea, beraz, aspaldikoa da; nahiz eta euskaldungoa aldikal egitate hartaz harritu izan. Sistemaren ideologia, zabal eta sakon, uste eta nahi baino barnatuagoa dela seinale (eta «okupatze» horretan euskal politikazko oportunismo eta infantilismo jada endemikoen laguntza baitezpadakoa izan da, eta da). Hizkuntza erauntsi guztien erdian, ia beti babesgabe.

Nafarroa Garaian hartu neurriak, besteak beste, eraso zuzenak izateaz gain, froga ere badira. Erran bezala, Euskal herri osoan estrategiazko oinarriak berriz ere sakon kolpatzeko premia gero eta larriago sentitzen baitu sistemak. Horrengatik, erasoak oraingo egoerari zuzenduak bezainbat geroari begira dira oldoztuak. Batzuk bortxazkoak (legediak, debekuak, trabak, zonaldeak...), besteak —hizkuntzarekiko pertzepzioa besterentzea eta lausotzea helburu—, ideologiaren baitakoak.

Hizkuntzaren muntaren auzia, adibidez, beti baztergarria da... azpiratuena denean, bistan da. Edo elebitasu-

narena, indibiduala eta soziala nahasiz. Lurralde batean, elebitasun indibidualak bermatuak izan daitezke funtzio batean edo bestean, baina funtzio guztietan beti bat bakarra dago bermaturik, eta babesturik. Normalizatu toki guztietan hori baino ez da gertatzen. Bestea, hizkuntza azpiratua ordezkatu nahi dutenen predikua da. Euskal herriko mailarik onenean indarrean dagoen hizkuntza politika ez da (iruzur den) horretarra ere iristen, sasielebitasunarena baino ez da-ta; ez-nahikoa eta ordezkatzaila, beraz. Eta bizirauteko maila minimoaz ari naiz. Gauza bat baita *behar lukeena* ezinezkoa gertatzea (orduan egoera nolakoa den salatu eta ezagutarazi behar da), eta oso bestelakoa injustua den egoera bat lausotzea eta mozorrotzea, «normal» eta legitimotzat hartzea. Hori, menperakuntzaren zeregin eta interesa da beti; menperatuarena alderantzizkoa da.

Hizkuntza ezin dakiola *inori* inposatu ere ez da iruzur makala. Espainiera, frantsesa eta gainerakoak zerutik jautsiak omen dira gozo-gozo; ezeingo inposaketarik gabe zabaldu eta mantendu/tzen dira. Haien gizarteetan, eskolatik administrazio eta kultur zerbitzuetaraino, ez bide da «obligaziozkoa» (bertako nahiz etorkin diren) guztientzat beren hizkuntzetan jardutea. Haiek menperatu herrietan eskubide eta obligazio guztiak (lortu) dituzte, ezeingo inposaketarik gabe, nonbait; ondorioz, Euskal herrian, adibidez, erdaraz soilik nonahi bizi daitekeen bitartean euskaraz bakarrik inon ez. *Inor* hori, gainerat, beti erdalduna da... berea ez den etxean; euskalduna, araiz, inoiz ez da *inor*, ez eta bere etxean ere. Horiek dira menperakuntza sistemaren «garapenean» errotik txertaturiko ideia eta joerak, arazakeria muinean eta faxismoa (errepresioa, inpunitatea, debekua, joko zikina, intoxikazioa... eta etika bikoitza beti) obratzeko moldean, gaurko eta biharko euskararen nazioaren bizi-oinarriak pitzatu, ahuldu eta ahitu beharrez.

Badirudi, hala ere, euskaldungoak nahiago duela sinetsi ez daitekeela hala izan, bihar edo etzi iraungiko den lokamutsa dela... Hainbat gaixto gure!

- 2.- Erasopean bizitzea, bortxara eta anormal bizitzea da, eri. Ondorioak begien bistakoak dira: zuzenak, agerian daude-

nak, eta zeharkakoak, erritmo sakonean oroen subkontzientean higadura sakona eragiteko modukoak. Bizi-balorak ere mendratuz eta ahituz doazelarik, euskararen berreskurapena, ezinbestean, haiei uztarturik dakusat sormenean; edukiez eta moldez egun munduak behar duen berdintasun-bereizitasun-elkartasunezko ildotik. Hor erakutsi behar dugu nor garen. Bestalde —legea lagun, borondate eta justizia ardatz—, hizkuntzaren gizarte oinarriak finkatzea hain garrantzizkoa den honetan euskara bazter gelditzen bada, gureak egin du.

- 3.- Euskararen aldeko lehian, maizegi gugandik kanpo salbatu beharreko zerbait bailitzan dihardugu, euskara erdaraz bizitzearen osagaia baino ez bailitzan. Kontzientzia sendotzea eta koherentzia gehiagoz bizitzea baitezpadakoak dira. Orobat, esperientziatik ikasiz, jarduera eta eztabaida leialak lagun, hizkuntzarena politika integratzaileago eta osatuagoan txertatzea. Halakorik gertatu ezean, ohar gaitzen tenore deno, alferrik dirateke hizkuntza plangintzak, kanpainak eta gainerakoak.

Hizkuntza bat edo bere duen unibertso eta nazio izaeraz jabetzearen alde doa, gizarte osoa inplikatur, edo suntsibidean zeharo baztergarri den zerbait da bilakatzen. Eta hizkuntzarekiko jarrerak sakonki sustraituta daudenez, munta handikoa da sendo bezainbat zentzuz eta motibazioz jardutea.

Guri dagokigu hola- ko herria izatea;

sortzailea, errotu eta irekia. Horrek ditu herria eta hizkuntza erakargami bilakatuko; hori gabe, inkoherentzia eta sinesgarritasun falta gudan daudelarik, ezin aldarri potoiloak ekintza nahasi eta kontrajarriek eragin kaltearen ordaina izan. Erronka, beraz, guri dagokigu.^o

Mikel Irizar

1.- Ajuria Eneko itunetik Lizarrako adierazpenera egin den jauzia da edozein interpretaziorako gakoa. Ez dakit behar adina aztertu den, baina nire ustez Espainiako trantsizioak Estatutua eta Amejoramendua utzi zizkigunez geroztik, jauzi hau da gurean gertatu den gauzarik erabakigarriena, eta aldi berean ari da izaten itxaropen iturri eta arazo eragile.

Ajuria Eneko itunak demokratak eta biolentoak bereizten zituen. Labur esanda, biolentoen multzoa ezker abertzaleak betetzen zuen, eta demokratena beste alderdi guztiek. Kopurutan, %80 ziren demokratak eta %20 biolentoak. Eta itunaren zeregina biolentoak urritzea zen, batzuen ustez ehiza erabiliz eta besteen ustez sedukzioa. Euskararen normaltasunerako bidean urrats sendoak egin ahal izan dira, aldi honetan. Eta euskalgintzaren gehiegikeriak salatu ohi dira, baina ez euskalgintza bera. Izan ere, euskara bi aldeetan zegoen, demokratenean eta biolentoenean. Ez zen, beraz, arma politiko gisa erabil zitekeen tresna.

Lizarrak, ordea, bestelako multzoak ekarri zituen: konstituzionalistak eta soberanistak. Kasu honetan, Espainiako alderdi nagusiak daude lehen multzoan, eta bertako alderdiak bigarreanean. Ezker Batuak, bere txikian, badi nahikoa lan une bakoitzean ondo kokatzeko. Kopurutan, Eusko Legebiltzarrean adibidez, %43 dira konstituzionalistak eta %57 soberanistak. Noski, egoera hau lehengoaren aldean oso ezberdina da, konstituzionalistentzat banaketa honek arriskuan jartzen du Espainiaren batasuna eta jarrera aldatu egin dute. Konstituzioaren defentsan, erasorako garaia iritsi zaie.

Bere zoritxarrerako, euskara soberanisten aldean dago gehienbat, eta apenas besteenean. Horregatik erasogai bihurtu da. Ez dago jada euskaldun onik eta eleaniztasuna tranpa hutsa da. Euskara eta euskalgintza soberanismoak erabiltzen dituen drogak dira belaunaldi berriak bere gurdira kateatzeko. Suntsitu beharreko drogak.

2.- Ez dut uste astinaldia eragin apartekorik izaten ari denik edo izango duenik euskalgintzan. Agian batzuren batzuk

kokilduko ziren, entzun eta irakurri diren astakerien aurrean. Baina astakeriok, juxtu hain direlako astakeria zabarrak, eragin eskasa izango dute urte luzeetan zehar tinkotu den euskalgintzan. Ez da, hala ere, arriskurik falta.

Erasoaren bortitzak euskalduna kontraerasora bultzatzen lezake, eta espainiar fundamentalismoak euskaltzaleena suspertu. Azken urteotan, bilakaera oso interesgarria izan du euskararen aldeko diskurtsoak gurean. Ez oraindik aspaldi, bazen gurean ia elebakertasuna aldarrikatzen zue-nik, eta bazirudien euskararen mesederako hobe genukeela beste hizkuntzak ahaztea, edo ahalik eta gutxien erabiltzea. Egun, euskararen aldeko aldarrikapena eleaniztasunaren baitan egiten da, eta mundu eleanitzean euskarak presentzia duina izatean datza erronka. Pena hartuko nuke elebakar espainolen erasoak gure artean gaztelanien eta erderen aurkako jarrerak berpiztuko balitu.

Astinaldiaren beste arrisku bat, erakundeen epelkeria eragitea da. Euskalgintza deitzen dugun jardun hori, mila jardun txikiz osatutako sare edo andamiaoa da, euskaltzale askoren atxikimenduzko lanari eta erakundeen babes eta diruari esker eraiki ahal izan dena. Oro har, elkarlan ona egin da urte luzez, eta azken urteotan gizarte ekimenaren eta administrazioen arteko zubiak ugalduta eta tinkotu egin direla esango nuke. Euskararen kanpotik egindako helegite eta salaketak, edo une berezi bateko interes politikoek ekar dezakete —ez al dute ekarriko!— euskararekiko jarraera epelagorik euskal administrazioen aldetik.

Arriskuak arrisku, ez nau larritzen astinaldiaren gogor-rrak, haserrealdiren bat edo beste salbu, lasai nago. Eta ez bakarrik euskaldunon euskararekiko egoskortasunak konfiantza ematen duelako. Honek eusteko balio du, ez ordea irabazteko. Badago, aldi berean, euskaltzale izateko molde berria, hizkuntza ororen aldekoa dena eta munduari irekia, beste hainbat gizartetan garatzen ari denaren parekoa. Mundu zabalean etorkizuna eleanitz dator, eta hor badu euskarak aukerarik. Une honetan haizerik gogorrena aurkakoa den arren, badira aldeko haizeak ere. Horiek atzean hartzen asmatu behar!

3.- Ez dut uste euskalgintzak amua irentsi eta jokamolde be-
rezirik hartu behar duenik. Eraso zehatzei erantzun zehatz
eta duinak eman behar zaizkie, neurrikoak eta egokiak.
Baina arazo zehatzetik azalpen orokor edo ideologikoeta-
ra jotzea amarruan erortzea da, nire ustez. Konstituziona-
listek dena zaku berean sartu eta nahasmenari etekin po-
litikoa atera nahi badiote, euskalgintzaren eginkizunik ga-
rrantzizkoena euskara borroka politikotik aldentzea da.
Alderdi politikoez jorra ditzatela gaiaren alde politikoa,
eta mintza daitezela konspirazio, orkestrazio eta antze-
koez. Euskalgintzak alde teknikoak eta kulturari dagozkio-
nak azpimarratu behar ditu, mezu lasai, zentzuzko eta
erakargarrien bidez.

Euskararen aldeko eragileek ahal duten normaltasun
handinez jarraitu behar dute lanean. Eta horrekin batera
elkarren arteko loturak sendotu, elkartasuna ezinbesteko
tresna izango da-eta zenbait uneri aurre egiteko.

Epe luzera, euskarak badu oraingo astinaldi honi au-
rre egitea baino erronka handiagorik. Etorkizun hurbilean,
Informazio Gizartea deitu den horretan, nahi beste seinale,
lotura eta kontu iritsiko zaigu euskararen kanpotik. Eta
ez dira soilik ugariak izango, asko eta asko oso indartsuak
ere bai, bazter guztietara iristeko eta luzaro irauteko modu-
koak. Uholde horrek

itoko ez bagaitu, eus-

kararen barrutik sortu beharko dugu eskaintza interes ga-
rria, ugaria eta erakargarria. Eta horretarako, ezinbestekoa
izango dugu indar guztiak norabide berean jartzea. Euska-
rak dituen bi zutabe nagusiak, gizarte ekimena eta erakun-
deen ahalmena, sendo uztartzeko modua aurkitzea presaz-
koa da, egitura sendo horren gainean estrategia egokiak
adostu eta bultzatzeko. Euskararen etxe barruan ere badu-
gu lanik euskara borroka politikoaeren murrizketatik li-
bratzeko.

Xabier Isasi

1.- Euskararen aurkako oraingo astinaldia hedaduraz eta intentsitatez aurrekoak baino latzagoa bada ere, muinean ez da desberdina. Agian, diskurtso zaharra ustezko liberalismo-ideiaz jantzi dutelako ez zaigu horren ikusgarri agertzen, baina aspaldidanik dator orain bortizki jasaten dugun eraso, euskararen kontrakoen esanetan, ñabardurak ñabardura, ez da berritasun handirik antzematen. Euskalduntzeak bazterkeria eta xenofobia dakarrela, euskara eta biolentziaren artean lotura dagoela, erdaldunak biktimak direla, norbanakoaren borondatea eta askatasuna ez dela errespetatzen eta antzekoak darabiltzate, baina sakonean, euskararen kontrako itsukerian lehengo lepotik burua.

Euskararen aurkako estrategia ulertzeko giltzarriak, nire aburuz, bi dira; alde batetik, euskararen egoera soziolinguistikoa oso desorekatua izatea, eta, beste aldetik, abagune politikoaren aldaketak. Hirurogeiko hamarkadaz geroztik euskaltzaleen dinamismo eta kemenak indar handiko bultzada eman dio euskara eta euskararen hizkuntz komunitateari, harik eta aldaketa kualitatibo ia egonkorrak sortzeraino. Bulkada horrek euskararen eraketa soziologikoa irauli egin du. Euskara, nekazari/arrantzale zaharren euskalki eta aldaki ugaritan zatikaturiko hizkuntza izatetik kaletar gazte eskolatuen hizkuntza estandar eta erabilera askotarikoa izatera igaro da. Euskararen hizkuntz komunitateari dagozkion ardatz bi aipatzea nahikoa da esandakoa horrela dela ikusarazteko: hezkuntza eta hedabideak.

Hori horrela, euskararen aurka zihardutenek ezin jardun dezakete lehengo modu berean oso arrazoi sinpleagatik, euskararen errealitatea aldatu delako. Horrek, alabaina, ez du esan nahi aurkarien diskurtsoa aldatu denik, egokitu egin da, besterik ez. Horrela ulertu behar dira euskararen hizkuntz komunitatearen ildotik eraikitako guneen kontrako erasoak, helduen euskalduntze-alfabetatzea dela (AEK), hedabide euskaldunak (Euskalerrria Irratia, EITB...) edota hezkuntza alorrekoen aurkakoak (ikastolak, ikasmaterialak, euskal curriculum...). Orain ez dute ho-

rrenbeste aipatzen euskarak ez duela balio goi-mailako irakaskuntzarako, edo maitasuna adierazteko eta antzeko zozokeriak, garai batean zioten moduan. Badakite jakin euskarak erroak bota dituela Euskal Herriko jendarteko esparru esanguratsuetan eta goi-mailako hizkuntz funtzioetarako balioa baduela eduki. Zalantzan daude, gu gauden modu berean, euskararen normalkuntza atzera itzuli ezineko prozesuan sartu ote den. Baina badaezpada eta horregatik, zorrotz erasotzeari lotu zaizkio.

Abagune politikoaren aldaketak, frankismoaren amaieratik 2000. urte bitarte, ziklo oso bat itxi du; Espainiako eskuin espainiarzaleak, ezkeraren kamuskeria eta handinahiari esker, jendartearen alderdirik atzerakoiena iratzarri du. Gaur egungo egoera, ikuspegi soziologikotik, askoz «errealagoa» da aurrekoa baino. Ezin ahantz dezakegu eraso politikoaren atzean indar sozial indartsua dagoela.

2.- Esaten den hurrenkeran, euskalduntzean, normalkuntzan eta irakaskuntzan dihardute erasotzaileek. Aurrenik eta behin, helduen euskalduntze-alfabetatze prozesua eten egin nahi dute, hustu, desitxuratu eta ito gura dute. Euskararen hizkuntz komunitatera murgiltzeko helduen euskalduntze-alfabetatze zubia txikitzean, erdaldunen gehien-go demolinguistikoa euskararen normalkuntzari galga egin diezaiola bilatzen dute. Nafarroan gertatu izandakoa gogoan izan behar dugu; 40.000 sinadura lege atzerakoiak aldatzeko lortu izatetik sekulako eraso politikoa jasatera aste bakan batzuk besterik ez ziren pasa.

Helduen euskalduntze-alfabetatzea kriminalizatzeak, gizarte mugimendu horrek duen babes politiko-soziala ezabatzea du helburu. Neurri batean lortzen ari dira; helduen euskalduntze-alfabetatzearen hazkuntza eten egin da eta ahultze bidea, abagune politikoa tenkatu ahala, areagotuko da. Euskaltegietako matrikularen jaitsierak krisi latza ekarriko dio helduen euskalduntze-alfabetatzeari eta, bidenabar, euskararen hedakuntzaren eustarri sendoenetakoa kolokan jarriko da.

Zailagoa izango da, ordea, euskararen normalkuntzan izandako aurrerapausoak atzera bihurtzea. Urteetako gizar-

tearen eskariz eta eraginez helduen euskalduntze-alfabetatze antolaketa zabala eraiki da, jendartearen esku-hartze aktiboak erakarri du dirulaguntza publikoa eta, horrekin batera, nolabaiteko menpekotasuna. Alabaina, euskararen normalkuntzako beste alor batzuk askeagoak dira iraun bidean babes eta baliabide berriak eskuratzeko. Euskararen hizkuntz komunitatearen eraketan eraikitako tresnak komunitatean bertan daukate iraun ahal izateko bermerik eraginkorrena. Hala ere, euskaraz «normaltasunez» diharduten erakunde, elkarte eta ekimen pribatuak ez dute jarduera errazik eta ez dirudi erraztuko zaienik ere. Abiatuta dauden proiektuak mantsoago garatu behar izango dira, proiektu berriak abiatzea nekosoagoa izango da eta, orohar, jardueran jarriko zaizkion oztupoak direla eta, normalkuntzaren abiada moteldu egingo da.

Euskaraz eta euskararen sustapenerako proiektuak abian jarri ahal izateko behar besteko baliabideak aurkitzea gero eta zailagoa da. Ezagutzaren gizartea deitutako honetan, dirutza xahutzen duen jendarte mediatikoan, euskaraz jardutea ez da errenta, euskarak, salbuespenak salbuespen, ez dakar hazkuntza pertsonalerako betarik. Garai batean militantzia esaten genion hura, ezinbestekoa da eta izango da. Nola ulertu bestela, euskaraz egiten diren lan horiek beroriek erdaraz direnean, erosoagoak, estimatuagoak eta hobeto ordainduta izatea?

- 3.- Egoera honetan, izugarrizko garrantzia du azken urteotan euskarak eta euskaldunek metatutakoa ondo antolatzea eta ustiatzea. Gure kohesio eta garapenerako gaitasuna atakan jarri da eta horri erantzun behar zaio. Ez dugu pentsatu behar euskararen ibilbide luzean XXI. mendearen hasierakoa okerre denik, ezta hurrik ere! Askoz ere latzagoa izan zen frankismo gorriko 50-70 urteetakoa eta, hori kontraesana, urte horietan berorietan kokatu ohi da euskararen berpizkundearen sorburua. Hala zen, urte latz haietatik datorkigu euskararen biziberritzeko bultzadarik indartsuena. Gerora egindakoak, eta egiteke daudenak, urte haietan ereindakotik eratorriak dira. Orduko irakaspenak berri eta gureganatuko bagenu gauden ataka hone-

tatik ateratzeko bide erdia egina izango genuke. Autonomia, sormena, ausardia eta sinergia. Autonomia, abiatutako proiektuak gara daitezen, kontrako abagune politikoa-
ren eragin kaltegarriak leuntzeko eta abagunea bera eraldatzen saiatzeko. Sormena, zorioneko ezagutzaren gizarteak dakartzan aldaketei egokitzeko berrikuntzaren bidetik. Ausardia, gure baliabide eskasiaren gaineratik jardun ahal izateko. Sinergia, garapen osoa eta eutsigarria esaten genuen euskararen unibertsoa jardunaldietan, praktikara eramanez ahal izateko. Epe laburrera hizkuntz komunitatearen gutxieneko kohesioa lortzeari funtsezkoa deritzot. Zeintzuk diren gure mugak eta gure eginahalak, komunikazio sareak eraiki, lankidetzaz esparruak bilatu eta elkarri lagundu lehia saihestu gabe. Egin dugunaz, egiten dugunaz eta egin beharrekoaz gehiago hitz egin beharko genuke egiten dugutenaz baino. Horrek ez du esan nahi salatu beharrekoak salatu behar ez ditugunik. Tinko eta zorrotz eutsi behar diogu hizkuntz eskubideen defentsari, baina lubaki horretan geldirik eta ahul gotortuz gero aisa garaituko gaituzte.

Azkenik, luze begira jarrita, hizkuntz komunitatea eratzen laguntzen duten ekimenak bultzatu beharko genituzke: hezkuntza, hedabideak eta gizarte zerbitzu euskaldunak sortu, zabaldu eta indartu.^o

Xabier Kintana

- 1.- Azken urteotan, lehenbiziko aldiz Euskal Herriaren historia osoan, unibertsitatera heltzen ari den gazte belaunaldiak bere ikasketa guztiak —edo gehienak— euskaraz burutzeko aukera izan du. Horrek esan nahi du, oraintsu arte, euskararen errebindikazioa euskaldunok egiazki sentitzen genuen premia baino gehiago praktikan zerbait sinbolikoa bazen —ez dezagun ahantz, aurreko euskaldunen

belaunaldiek, ikasketa guztiak erdaraz egitera beharturik, de facto erraztasun handiagoa izan dutela erdaraz ikasteko, eta eskatzen zuten euskal irakaskuntza eskaini balitzaie gorriak ikusiko zituzketela hura ulertzeko!—, orain, aldiz, euskararen eskaria zerbait normal, benetan sentitu eta egiazko premia objektiboetan oinarrituriko nahia dela, hots, ikasketa guztiak euskaraz egindako euskaldunak erraztasun handiagoa izaten duela euskaraz ikasten eta bizitzen segitzeko erdaraz baino, eta horrek zentzu eta indar logiko berria ematen diola irakaskuntza, administrazio eta bizitza publiko osoan elebitasuna eskatzeari, eta berori azken mailaraino eramateko erabakimenari ere bai.

Euskara, bestalde, administrazio, komunikabide eta, batez ere, irakaskuntzari esker, atzora arte euskal girorik bat ere ezagutzen ez zuten eremuetaraino heltzen ari da —espainol-frantses erdarek aspaldian euskal eremu garbietaraino egiten zuten bezala, derragun bidenabar—, eta horrek, noski, etorkinen seme-alabak eta herrialde deseuskaldunduak euskal kulturara erakartzeko lan handia egin du. Baina, aldi berean, euskalduntze prozesu horretan alderdi espainolistak beldur dira, berek tradizionalki beren «erdal feudotzat» jotzen zituzten eskualdeak, praktikan espainol kolono integræezin gisa erabiliak, ez ote zaizkien beren eraginpetik joango, berek inondik ere kontrolatzen ez duten «euskal» mundurantz pixkanaka lerratuta.

Alde horretatik, zenbat eta euskaldunago=are abertzaleago, eta zenbat eta abertzaleago=are independentistago delako ustezko ekuazioak mamituz joango direlakoan, berek ere, Katalunian bezala, euskara berenganatu beharrean, beren erruz galduriko euskal tren horren kontra jotzen dihardute, euskararen inguruko mundu hori indarkeria eta aukera politiko estremistekin uztartu nahirik. Desprestigio kanpaina hori, azken buruan, hizkuntzak daukan integrazio indarraren konstatazio amorratuaren isla besterik ez da. Ez genuke ahanzi behar, ordea, egiazko euskalduntzeak eta integrazio sozialak nahitæez behar duten bakezko bizikidetasunaren lekuan zentzurik gabeko kale borroka, indarkeria eta ekintza terroristak praktikatzen, bultzatzen, txalotzen edota begi onegiz ikusten di-

tuztenen jarreraitsuak ere difamazio kanpaina horretarako aitzakia ez gutxi ematen diela berez ere euskalgintzari herra nabarmena dioten horiei.

- 2.- Oso eragin txarra, zalantzarik gabe. Zoritzarrez, euskaldunok ez dugu bertan ikusten, entzuten eta irakurtzen diren *mass-media* gehienen kontrola, eta horiek beren gogara darabiltzaten gure etsaiek ongisko dakite hedabideok zer nolako kaltea egin diezaguket.

Administrazioak berak ere —gogoan izan Araba eta batez ere Nafarroa— kalte izugarria egin lezake. Egia da, noski, Nafarroan, bertako gobernuaren jarrera negargarria gorabehera, jendeak oraindik euskararen alde segitzen duela, baina beldur naiz, ez ote genukeen hori interpretatu beharko aurreko administrazio euskaltzaleagoen eraginarekin inertziatzeko ondorioztat —Allirena adibidez—, oraingo gobernatzaileek, iraunez gero, etorkizunean moteldu eta erabat ahul dezaketena.

- 3.- Goian esandako guztiagatik, portaera zuhurra baino zuhurragoa izan beharko genuke, berez ere maite ez gaituenari gu gogorrago kolpatzeko aitzakiarik txikiena ere ez emateko. Honek ez du esan nahi, noski, bidegabekeriaren aurrean gelditu behar dugunik, baina beti ere moduak eta formak errespetatuz. Gauza bat da protestako aldarriak eta manifestaldi baketsuak egitea eta beste bat, irainak, mehatxuak eta manifestaldien ondoko txikizioak, gure etsaiei euskara bandalismo eta indarkeriarekin lotzeko aitzakia bikaina ematen dietenak.

Alde batetik euskaldunok geure eskubideetan gero eta trinkotasun handiagoa erakutsi behar dugu, lege zor zai-guna ez dela «pribilegioa», berdintasuna eta eskubide hutsa baizik, baina manerak gordeta. Gizarteko maila ezberdinetan (norbere lanbide, denda edo zerbitzuan, enpresa, fabrika eta bulegoetan, administrazio-irakaskuntzan, politika munduan...) ideologiaren arabera aitortzen dugunarekin kontsekuente izateko konpromisoa lortu behar dugu, hizkuntz politika aktibagoa bultzatuz (aski inkesta egin dira orain arte ere; garaia dugu kanpaina eraginkor eta zabala antolatzen hasteko, behingoz!). Ene ustez, emakumeen es-

kubide eta berdinta-

sunaren alde Emakundek hartu duen bidea egiaz imitagarria dukegu euskarari dagokionez.

Euskal intelektualei ere konpromiso handiagoa eskatu behar zaie, etengabeko eraso espainolisten ordu beltz honetan, isiltasun edo protesta hutsez gainera, ideia eta hautabide argiak eskaini, salaketa interesatuen faltsukeria nabarmendu, honen guztiaren barnean datzan erdal inperialismoa azaleratu, gureko etxekalteen jokabide kriminal eta galbidezkoa gogorki kondenatu eta euskaldun jendea argudioz hornitu eta arrazoiz arma dezaten, defentsa gabeko ahulezi egoera penagarrian gelditu gabe. Eta beti ere, gogoan izan ageriko etsaiak askoz ere zailago lukeela sua piztea, beste puntako ustezko adiskideak bazterrak gasolinaz blaitzen ez balebiltza.°

Joanmari Larrarte

- 1.- Urte askotako lanari esker, jarreraz bederen, euskal gizartea euskararen aldeko dinamikan kokatu da. Guztiok dakigu euskararen ezagutza eta erabilera ez direla handitu nahiko genukeen neurrian, berreuskalduntze prozesua motelegi doala, baina, era berean, kontziente gara gehien-goaren jarrera ez dela euskararen kontrakoa izan: gurasoek beren seme-alabak eredu euskaldunetan matrikulatzen dituzte; gizarte eragile ugari dira beren burua euskalduntzen hasteko oinarriak jartzeari ekin diotenak... (Ez, ez da nahiko genukeen egoera, baina inportantea da!). Euskararen aldeko jarrera hau gizarte osoan dago hedatuta, ez da abertzaleengana mugatzen; eta hori ez dator bat nazionalismo espainolak eta jakobinismo frantziarrak Euskal Herriari begira markatu duten estrategiarekin.

Espainiako estatuak, Euskal Herria herri bezala ez onartzeko eta hala egituratzen ez uzteko hartu duen erabaki irmoaren bidean, oinarritzko diren elementu guztien

kontrako estrategia indartu du, eta horren barruan euskara lehentasunezko elementua da. Euskara da Euskal Herriaren izaera propioaren adierazle nagusia eta, horrenbestez, jomuga inportantea.

Batez ere bi arrazoi nagusi daude, nire iritziz, euskararen kontrako dinamika bortitz honen atzean:

1) Euskara Euskal Herria lurralde osoan egituratzen duen elementua da. Euskarak lurraldea markatzen du, eta lurralde osoan gizartearen aldekatasuna dago bertan euskaraz bizitzeko aukera izan dadin.

2) Esaten dutenaren kontra, gaur egungo euskal gizartearen elementu bateratzaile inportantea da. Joera politiko oso diferentetako jendea ageri da euskararen alde, nahikoa zabala da *bai euskarari!* dioen gizarte eremua.

Euskal Herria bere lurralde osoan egituratzen ez uzteko dinamika horretan, gizartean dagoen euskararen aldeko jarrera bera kontrako bihurtu nahi da, edo gutxienez, neutralizatu.

Espainiako estatuak ezarri dituen helburuak lortze aldera, gero eta argiago daude estrategiaren oinarriak, eta hauetako bat euskal gizartean haustura eta konfrontazio soziala arlo guztietara hedatzea da. Euskal gizartearen parte bat euskararen kontra jartzeko bidean, batez ere bi elementu darabiltzate: batetik, euskara ez dakitenen kontrako diskriminazioa dagoela sinetsarazi nahi eta hori konpontzeko bideak ezartzea euskara zokoratzeko (adibidez, Sanzen bidez egiten ari direna); bestetik, euskara eta, batez ere, euskalgintza ETArekin lotu, horrela euskararen gizarte eragileak desegiteko «arrazoiak» ezarriz (komunikabideen eta Garzonen bidez egiten ari direna).

Dinamika hauen bidez, orain arte bateratzailea izan den euskara bera ere konfrontazio tresnatzat hartuta, gizarte sektore inportante bat euskararen kontra jarritakoan, urteetako lanaren emaitza den berreuskalduntze prozesua gelditu eta atzera eginaraztea da helburua.

2.- Eraso bide hauek berreuskalduntze prozesua eten eta atzera bidean jartzea dute helburu, baina zer lortuko dute?

Oraindik ez dugu ikusi euskara eta euskalgintzaren kontrako erasoia noraino iritsiko den (ez dakigu AEKren kontrako erasoia noraino iritsiko den, edo Nafarroan hartu duten bidea zertan gauzatuko den), baina zenbait ondorio begi bistakoak dira. Momentuz esan daitekeena da,

a) Erasoak forma politikoa duen kasuetan. Nafarroan euskara ohiko eta kaleko hizkuntza izatetik kanpoko eta ezkutuko izatera pasatzeko urratsak egin dituzte, euskararen presentzia oinarritzakoa bera —paisaia linguistikoa— erabat erdaldundu nahi baitute. Bide honi ekindakoan, modu batera edo bestera gauzatzeko bidea egingo dute, jañera aldatu ezean. Araban euskararen gizarte eragileak eta euskara ikasi nahi dutenak ekonomikoki zigortzera jo dute, eta honek, euskalgintzaren lana zailtzeaz gain, ikasi nahi duenak atzera egin dezan laguntzen du.

b) Eraso komunikatibo —polizial— judizialaren bide-tik, oraingoz ez dute lortu jendea euskararen kontra jar dadin; hor dago, adibide baterako, hitz hauek idazten ari garenean Euskal Herria zeharkatzen ari den Korrikaren arrakasta. Hala ere, euskalgintza ETaren parte markatzeak eragin zuzena izan dezake euskararen aldeko jarrera ekintzetan ez gauzatzeko: eragile sozialek, badaezpada ere, zenbait erakunderekin harremanik nahi ez izatea; hainbat lagunek ikastola edo euskaltegietara joateari uztea eta abar.

c) Giro honek eragin handia izan dezake euskalgintzan. Ugariak dira horrelakoetan orain arte egindako urratsak gehiegizkoak izan ote diren eta abiadura jaitsi behar ote den, «urrutiei joan nahi izateak sortu duela gaur bizi dugun giroa». Euskalgintza, gizartera lanean ari baino, bere baitara gehiegi biltzeko tentazioa ere badago.

3.- Euskalgintzak, giro honetan, argi izan behar duen lehen gauza da atzerapauso bakar bat ere ezin duela onartu. Euskal Herria euskalduntzeko egindakoa bidea, urteetan garatu den ekimena eta abian jarri ditugun gizarte erakunde bat bakarra ere atzean uzteko ez gaude.

Egoera honetan, euskalgintzak batasunean egin behar du lan, bat eginik eta elkarlanean bakarrik lortuko du gu kontra bilakatu nahi duten euskal gizartearen euskara-

ren aldeko jarrera ez aldatzea. Euskararen aldeko jarrera a reagotu eta berreuskalduntzean urrats berriak egitea da gure erronka eta, eraso giroan ere, aurrera egin dezakegula argi izatea da aurrera egiteko dugun akuilurik indartsuena.

Maiz planteatzen da gure artean elkarrekin aritzeko minimoak finkatu behar ditugula. Nik uste dut bai euskalgintzan bai euskal gizartean minimo hori oso markatuta dugula eta erabateko gehiengoaren babesa duela. *Bai euskarari!* da guztion artean dugun minimoa, Euskal Herriko bazter guztietan euskal biztanle

orok duen eskubidea

aldarrikatzea eta horren aldeko lana egitea erabat onartu eta adostutako minimoa da.

Oinarrizko *Bai euskarari!* oinarri hartuta, euskaraz bizitzeko eskubidea aldarrikatzea eta hori gauzatuko duten neurriak sustatu edo sortzea izan da urteetan euskalgintzak egin duen lana, eta bide berari jarraitu behar dio, unerik latzenetan ere bere lanari eutsiz. Eta lan hori, dudarik gabe, bi modutan egin behar du: 1) ohiko jarduna gero eta arrakastatsuagoa izan dadin lortuz —irakaskuntza euskalduna sustatuz, eragileka eta norbanakoak euskalduntzera animatuz, euskal produktuen kontsumoa ugalduz...—; 2) gizartearen adostasuna eta babesa erakutsiz indar bilketa adierazten duten ekimenen bidez —Korrika, ikastolen jaiak eta antzekoak indartuz—.

Xabier Mendiguren Bereziartu

- 1.- Zerbait izaten hasi eta etorkizunari begira egoera «normaldu» bat amets egiten hasi garenean euskaldunok kultura eta hizkuntza bakarra ezarri nahi dituztenen erasoak indartzea ulergarria da, batez ere, pribilegiozko egoera bat

kolokan jartzen hasi zaiela eta gerora oraindik hori areagotu egingo dela ikusten dutenen aldetik. Urte luzetan euskara mendekotasun-egoeran ikusi dutenean, ez zuten benetan hartzen eta agian bigunenak aldekotasun faltsuzko adierazpenak egitera ere iristen ziren. Baina berek espainolari aitortzen dioten «normaltasun» hori bera guk euskarari eta euskal kulturari egotzi nahi izatea, eta batez ere, egoera horrek berek aspaldiko urteetan lortutako estatusa EAEn arriskuan jartzea ezin dute inondik ere jasan. Horretarako, aldian-aldian egin izan duten bezala, diskurtso bat apailatzen saiatuko dira: arrazakeria, xenofobia, ETaren helburu berak, inposaketa, diskriminazioa, eskubideak pertsonarenak direla eta ez kolektibitateenak... eta abar aipatuz. Euskara eta euskal kulturak bere lekua izatea «mehatxu» gisa izendatzea da modurik egokiena, kontraeraso bat antolatzeko. Justu euskaldunok erabil ditzaigun argumentuak erabiliz murriztu da euskararen estatusa Nafarroan.

Bestalde, Europaren testuinguruan estatu eta erregioen arteko sokatiran azken round baten gisa eszenaratu nahi dute hizkuntza «nagusien» eta «erregionalen» arteko estatus desberdintasuna markatuz. Hizkuntza erregional eta gutxiagotuen auziak estatu bakoitzaren barruko auzizat jotzen dira.

- 2.- Epe laburrean agian ez da gehiegi nabarmenduko, sortzen duen alarma eta ondorez landa, baina erasoek behar adinako erantzun irmo eta zabala lortu ezean, hiritar bakoitzak duen hizkuntz eskubidean eta kolektibitate gisa dugun eskubidean oinarritua, pixkanaka ideologia nazionalista eta eskusibista baten ondorioa dela euskararen normalizazioa gizartean zabaldu eta sinetsaraztea lor dezakete. Horregatik, euskara hiritar guztien eta bakoitzaren ondarea eta eskubidea dela eta hizkuntzak eta kulturak bizikide izan daitezkeelako behin eta berriz aldarrikatzea beharrezkoa dela uste dut. Oso motibaturik egon gabe, euskararen aldeko jarrera erakutsi duten gizarte sektoreetan pixkanaka euskarak etorkizun urria duela, jarrera nazionalista gatazkatsu batekin lotzen dela eta abar bezalako

ideiak heda daitezke, eta orain arte aldekoa izan den prozesua gelditu eta atzera bihurtzen has liteke. Hori da nire ustez Nafarroan lortu nahi dena. EAEn zailagoa da oraingoz, baina Araba izan liteke horrelako prozesu alderantziketa abian jartzeko guneha ahulena. Bistan dago egin den eraso hizkuntza, irakaskuntza, eduki historikoak, aukera politikoak eta abar dena zaku berean sartzen ahalegintzen dela eta «totum revolutum» hori dela giro egokiena dena susmagarri bihurtzeko. Zaila bada ere argitze-lan hori egin saiatzea beharrezkoa dela uste dut.

3.- Eraso estrategia bati kontraeraso estrategia bat antolatuz, horretarako baliabideak bilduz eta informazio zehatza etengabe gizarteratuz, bai hemen eta bai nazioarte mailan.

Euskalgintza ez da egoera politiko gatazkatsu honen erruduna ez eragilea, izatekotan biktima da, erakunde batzuek erasoaren ondorioak pairatu behar izan dituztelako. Aldi berean euskararen normalizazioaren alde neurri eraginkorrak hartzeko garaian, batzuek egoera gatazkatsu eta tamalgarri hori aitzakiatzat hartzen dute prozesu horretan ezer gutxi egiteko. Euskalgintzak bere diskurtso autonomo propio bat sortu eta plazaratu behar du. Gizarteak orain arte euskarari eta euskal kulturari erakutsi zion aldekotasan eta atxikimendua baliarazi behar ditu ideologia eta ikuspegi politiko desberdinetako pertsonen nahi eta erabiltzen dutela aldarrikatuz. Aniztasun eta kalitate mezuak etengabe indartu behar dira eta gizarte eragileen inplikazio eta konpromiso ahalik eta zabalena lortu behar dira. Zenbat eta gizartean errotuago egon aldekotasuna, hainbat zailagoa izango da erasoek beren helburua lortzea.

Euskalgintzak bere buruarekiko hausnarketa sakona eta kohesio-lana areagotzea beharrezko du urte batzuen buruan lortu nahi dituen helburuak argituz. Baina aldi berean, orain arte bezala gizartean bere erroak sakontzen eta euskararen mundua erakargarri bihurtzen saiatu behar du. Egiten ari dena egiteko eskubide osoa duelako eta etorkizuna euskara eta hizkuntz aniztasunaren eskutik datorrela aldarrikatuz, irabazle moralaren jabe dela sentiarar-

zi behar dio gizarteari.

Baina horrek ez gaitu eraman behar euskarak bereziki Iparraldean eta Nafarroan bertan ere duen ahulezia ezkutatzerara, eta hizkuntz komunitate horrek bere bizitza garatzeko dituen zailtasun eta muga nabarmenak ez aldarrikatzera. Ofizialtasuna Euskal Herri osoan lortzea gutxienezko zerbait dela argi eta garbi aldarrikatu behar dugu, nahiz eta hori lortzeko zenbait kasutan aurrepausoak azpimarratzea beharrezkoa izango den.

Ahalegin berezia egin behar dugu alderdi ez-abertzaileen artean euskarak bere onarpena eta lekua izan dezan aukera guztiak bilatzen eta bultzatzen. Nahiz eta hasieran oso emaitza txikiak lortu, ezinbestekotzat daukat bide hori urratzen saiatzea.^o

Jose Luis Mendoza

1.- Azken urteotan euskalgintza auzitan jarrita dago. (Haste-ko, galderak berak *Euskadizentrismoa* erakusten du: Iparraldean eta Nafarroan duela urte piloa izugarritzko erasoak jasaten ari da). Zergatia jakiteko Euskal Herriko egoera zein den azertu behar dugu.

Demokraziarekin batera, gizarte osoan euskara eta euskal kulturari (eta, azken finean, euskal nazionalismoa-ri) kalte-ordain motaren bat zor zitzaielaren mezua zabaldu-rik zegoen oso. Nazionalistak ez zirenak prest agertu ziren euskalgintzaren arloan beraien pentsakeraz haratago joateko, baina Espainiako Konstituzioaren eta Estatutuaren testuinguruaren barruan. Amore emate honekin gizartearen egituratzea abertzaleen eskuetan utzi zuten (bidenabar, indarkeria eta terrorismoaren arazoa «anaien artean» konponduko zutelakoan).

Ofizialki, elebitasunaren aldeko apustua egin zen Euskal Autonomia Erkidegoan. Euskalgintzan, EAJk eta EAK, indar politiko eta giza-errealitateari begira, helburu politikoak aparkatu zituzten. Erronka ez zen taktikoa (epeak, moduak, erabilerak...) estrategikoa baizik: bõrõndatezko gizarte elebiduna. Etekinak begi-bistan daude (paradoxikoki, politikagintzan gertuago zegoen HB eta bere lelo autista *lunalde bat, hizkuntza bat* ezin zuten bereganatu).

Lizarra-Garazik eskema osoa bertan behera uzten du frentismoaren strategiara pasatuz: euskal nazionalismoa espainiarraren aurka. Abertzaleen soberanismoari aurre egiteko, PP eta PSOEk, hedabideekin batera, izugarritzko kanpaina antolatzen dute. Helburua abertzaleen kriminalizazio mediatikoa zein judiziala da; arriskua, berriz, gizartearen haustura.

Gerra zikin honetan, euskalgintza goi mailako objektiboa bihurtzen da. Alde batetik, euskararen balio sinbolikoa nazio kontzientziaren ikuspuntutik. Bestetik, euskal-

gintza susmopean jartzeak abiapuntu kulturaletatik euskarari hurbiltzen zaionari urruntzeko edota beldurtzeko balio du. Azken finean, euskal kultura ghettoan sartzeko, lehendabizi kriminalizatu behar dute eta, honekin batera, abertzaleak ez direnen nahia bereganatu euskararen mundutik alde eginarazteko.

2.- Elkarren aurkako egoera mantentzen jarraitzeko haustura a reagotu egin beharko dute. Hau gaintzeko ezakortak edo disidenteak, esparru guztietan, ezinbestekoak dira.

Bi komunitateen tesian jarduteak (euskaldun/erdaldun; Euskadi/Espainia) euskalgintzaren kontra jotzen du. Euskalgintza nazioegintzaren oinarritzko zutabea izaten jarraitzen badu, eta egitasmo hori indarkeriaz eta totalitarismoz kutsatuta agertzen den heinean, barruko lotura estutzen duen bitartean ezinezkoa izanen da gizarte gehiengoaren adostasuna eskuratzea.

Begi-bistan dago egoera larri honetan batzuk, nahiz eta euskararen alde egon, euskalgintzatik urruntzeko prest ager daitezkeela euskal nortasunaren izenean oinarritzko eskubideak zapaltzen diren bitartean; aldiz, beste batzuek euskara eta euskaldunen eskubideak zapaltzea onartuko lukete bake sozialaren izenean.

Urteetan zehar, euskalgintza eta abertzaletasuna esparru berean kokatuta egon dira. Orain, berriz, abertzaletasunaren mugak (politikoak) nahiko finkaturik agertzen diren bitartean, boto-ehunekoetan behintzat, euskararen mugak gaintzen ari dira barra-bara gizartean barna sakabanatuz.

Euskalgintza esparru autonomoa lortu beharrean dago. Honek lehia politikoetatik kanpo plazaratzea suposatuko luke; ondorioz, alde batetik partidu abertzaleek funtsezko ikurra galduko lukete guztiona izateko (eta hori, benetan, beraientzako garaipen izugarria izango zen); bestetik, gainerako partiduek, aipamenez gain, euskararen aldeko jarrera azaldu beharko dute.

Gatazka, jarraitzekotan, euskalgintzaren kalterako izanen da. Lehendabizikoz, PP eta PSOE partiduek hedabideak kontrolpean dituzte; bigarrenaz, instituzioetan (Euskadi, Espainia eta nazioartekoetan) eragin itzela dute;

euskararen etorkizunerako ondorioa ateratzea erraza da eta Nafarroan ondo dakigu.

3.- Ez dugu ahanzi behar «demokrazia egiteak maizegi dakarrela gutxiengoekiko intolerantzia eta baztertze kontzientea, baita, batzuetan, bortitza ere» (Iring Fetscher, Isidor Marí-k aipatua, in Askoren artean: *Hizkuntza politikak Hizkuntza Eskubideen Deklarazio Unibertsalen ildoan*, Editorial Mediterrània, Bartzelona, 1998). Gainera, edozein gatazkaren barruan, sarritan inor ez da irabazle ateratzen (are gutxiago, ahulena bada).

Hori dela eta, euskalgintzan hasierako egoerara jo behar dugu ahal den neurrian. Elebitasunaren aldeko apustua egitea onuragarria dela uste dut, euskararen normalizaziorako hiru erronkei eutsiz: zabalkunde funtzionala, demografikoa eta geografikoa.

Bigarrenik, posibilismo osoz jokatu. *Ametsak eta urratsak* esan ohi du Erramun Baxokek. Bestalde, gure nahiak, aldizkari ofizialetan agertu arte, balizko eskubideak direla ez dugu begi-bistatik galdu behar.

Hirugarrenik, guztiok, politikariek batez ere, lehen aipatu dudan euskalgintzaren autonomia errespetatu behar dugu. Behin betikoz, euskara lehia guztien gaineratik kokatzeko beharra dugu, Katalunian dagoen erara, esate baterako.

Gero, ezin dugu euskalgintza beti abiapuntuetan jarri, plangintzak etengabe burutzen, aurrekoarena agortu eta ebaluatu gabe. Gaur egun, Eusko Jaurlaritzaren *Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia* ezinbesteko erreferentzi puntua dela uste dut indarrak biltzeko, irizpideak finkatzeko, indarguneak sendotzeko, ahuleziak konpontzeko, betiko okerretan ez jausteko eta elkarlana bideratzeko eta indartzeko. Plan honetan, Euskararen Aholku Batzordeak hizkuntz politikaren hiru ardatz nagusi planteatzen ditu: euskararen geroratzea, erabilera eremuak, eta komunikabideak eta kulturgintza.

Honekin batera Kontseilua, gizartearen onespena eskuratu duen neurrian, giza-ekimenen bilgunea bihur daiteke.

Azkenik, euskal lurraldeen egungo antolamendu legala onartuz, tokian tokiko plangintzak eta ekimenak errealitateari (nahiz eta gordina izan) uztartzea komeni zaigu.

Espreski eta Nafarroako egoerari begira, euskararen ofizialtasunaren aldeko ekimenak alferrikako jarduerak dira, egoera, biztanleriaren botoa eta Parlamentuaren osaketa kontuan hartzen baditugu.

PSOE-EA Akordioa (laburbilduz, Zonalde ez-euskalduna Zonalde Misto bihurtzeko) berreskuratzea zuhurragoa dela iruditzen zait ofizialtasuna erdiesteko. Gehienetan, PSOErik gabe oso ekimen gutxi eraman daiteke aurrera.

Gizarte mailan, Gobernuaren azken erasoak ez direla euskaldunen aurkakoak, nafar guztien kontrakoak baizik erakustea gure erronka da.

Bukatzeko, Nafarroako euskalgintzaren autonomia errespetatzeko eskatuko nuke Euskal Herri mailan antolatzen diren jarduera guztietan eta hainbat adierazpenetan, non, nahiak eta errealitatea nahastuz, euskararen normalizatorako kaltegarriak bilakatzen baitira.^o

Olatz Osa

- 1.- Egia da azken urteotan areagotu edo gogortu egin direla euskararen aurkako erasoak. Astinaldi hauen erroak, ordea, askoz lehenagokoak dira eta oinarri horien bilakaera historikoa kontuan hartuta ulertuko ditugu astinaldi hauen zergati eta arrazoiak ere. Hizkuntz gatazkaren muina herri izateko nahi baten eskubideen ukatetik dator, eta hortik ondorioztatzen den gatazkaren adar bat gehiago da hizkuntz gatazka bera ere. Hizkuntza herri baten ikur nagusietakoa izaki eta lurraldetasunaren mugarri behinena, frantziar eta espainiar estatuek herri burujabe

izateko eskubidea ukatzen hasten diren momentutik hasten da hizkuntz gatazka azaleratzen eta euskara era bateko eta besteko eraso eta astinaldiak pairatzen.

Hizkuntz gatazkaren oinarriak, beraz, aspalditik datoz. Garai oso bortitzak ezagutu ziren, lasaiagoak ondoren, eta tarteka orain bezala, euskararen aurkako astinaldiak berpizten dira. Bi dira nire ustez euskaraganako jarre-
ra horretan eragiten duten faktoreak:

Batetik, boterean dagoen indar politikoaren izaera eta ezaugarriak. Izaera horren arabera eta botere konpartitu edo absolutuaren arabera, bortitzago, gardenago edo xumeagoa, ezkutukoagoa da euskararen aurkako eraso.

Bestetik hizkuntzaren, kasu euskararen, egoera. Zenbat eta urrats gehiago eman hizkuntzaren normalizazioan, orduan eta kezkatuago jartzen da hizkuntza hori zanpatuta izan nahi duena, eta ondorioz, defentsa erreakzio gisa, orduan eta eraso bortitzagoak ematen dira.

Eta honek guztiak esplikatzen du nire ustez azken urteotako astinaldia ere. Batetik astinaldiaren eragileak berak inolako eskrupulurik ez duelako euskararen kontra egiteko. Egun estatu espainiarrean boterean dagoen alderdiak ez du euskararen kontra disimuluekin aritzeko beharrik ikusten. Euskara herri baten izaeraren ikur nagusi ulertzen duen momentutik, eta herri izate horri inolako lekurik ematen ez dion momentutik, euskarari ere mugak jartzea premiazko zeregintzat ulertzen du eta horren arabera ari da jokatzeko.

Hau areagotu egiten da gainera euskara bera hainbat eta hainbat esparrutan, hezkuntzan, lan munduan... urratsak ematen ari dela ikusten duenean. Baina batez ere, gizartearen gehiengoak euskararen aldeko eta euskararen normalizazioaren aldeko apustu garbia egiten duela jabetu direnean. Euskarak bizirik diraueno, eta areago, aurrerapausoak ematen dituen bitartean, herri autogestionatu bat sortzeko arriskua ikusten dute, eta beldur eta kezka horren ondorio dira erasoak.

Urtetan era bateko edo besteko mugak jarri ondoren, ez dute lortu euskararen aldeko herri gogoak atzera egite-
rik, horregatik orain saiatzen ari diren bidea, euskara eta

euskararen alde lanean ari diren hainbat talde eta erakunde kriminalizatzea da, inolako oinarririk ez duten adierazpenak eta konnotazio jakin batzuk atxikirik. Kriminalizazioarena da euskara erasotzeko aurkitu duten argudio salgarriena eta zuzenena egoera politiko nahasi honetan.

2.- Ez da erraza jakiten epe luzera zein ondorio ekarriko dituen, eraso hauen zuzeneko kaltearen baitan ez ezik, eraso horiekiko euskaltzaleok dugun erantzun eta aurrera egiteko kapazitatearen baitan ere bai baitago euskararen geroa. Oraingoz orain eta epe laburrera hiru ondorio sumatzen ditut:

Lehenengoa eta agerikoena beharbada, urtetan ahalgin askoren ondoren lortutako hainbat eta hainbat ekimen eta egoera bertan behera gelditzea edo gelditzeko arriskuan jartzea. Esanguratsuenak eta azkenaldian nabarmentenak Nafarroan gertatzen ari direnak dira. Administrazio publikoan langilegoaren euskara eskakizunetan eman diren atzerapausoak, kartel elebidunak kendu eta gaztelaniazkoak uztea, euskararen aldeko ekimenetarako subentzio murrizketak, testuliburuetan ezarriko diren baldintzak... Neurri hauek guztiak zalantzarik gabe urtetan lortutakoa hankaz gora botatzera datoz zuzen-zuzenean.

Erasook badute halaber zeharkako beste eragin kezagarri bat. Bigarren ondorioa, beraz, euskara bera eta euskararen alde diharduten talde eta elkarteak kriminalizatuz, euskararen aldekoak diren edo behar luketen hainbat jarrera, zer gertatuko beldurrez, epeltzea eta neutralizatzea da. Alegia, jadanik mehatxutan soilik ez, baizik eta zigor neurri konkretutan bilakatzen ari diren adierazpenen bidez, erakunde publiko, pribatu zein norbanako askoren ekimenak apaldu edota moteltzeko joera eman liteke, beren jarduerak izan ditzakeen irakurketa politiko eta judizialaren beldur. Alegia, geure burua autokontrolatzeko, mugatzeko eta konplexuz betetzeko joera eragin dezake kriminalizazio saiakera honek, erasoan eragileen xede behinena betez.

Baina hirugarren ondorio bat ere badakar astinaldi honetik. Erreakzio bezala hiritarraren euskaraganako aldekoa-

sunak eta atxikimendua indartzea hain zuzen. Nafarroako gobernuak hartutako azken neurrien aurrean esaterako, hiritarrek erakutsitako euskararen aldekotasuna, karrikak betez, haurrak euskarazko ereduari matrikulatuz, Korrika jendetsu batean parte hartuz... Epe motzean eta sarritan espontaneoki ematen diren erreakzio hauek hiritarrek euskaraganako duten atxikimenduaren adierazle dira eta atxikimendu hau landu eta areagotzea izango da seguruenik erasoei erantzuteko modu natural eta iraunkorra.

- 3.- Euskararen aldeko eragileen eginkizuna da, epe laburrera eta urgentziarako erantzunak emateko, beren baitan biltzen den jendea aktibatzea eta euskararen aldeko neurri konkretuetan parte har dezaten dei egitea eta lortzea. Jarri aktibo hori ekimen ezberdinetan konkretatu liteke, haurrak euskarazko ereduari matrikulatuz, euskara ikasiz, lan munduko euskara planetan arituz, euskararen alde antolatzen diren festa, aldarrikapen eta ekimen ezberdinetan parte hartuz, administrazioan euskaraz egin diezaioten exijituz, euskarazko produktuak hobetsiz eta kontsumituz...

Euskararen eragileei dagokie, halaber, hizkuntzari egiten zaion erasoen berri gure gizartean ez ezik nazioarteko estamentu eta erakundeetara iritsaraztea. Euskararen kontrako astinaldi honek nazioartean oihartzuna izatea garrantzitsua da, hango babesak jasotzeko ez ezik, erasoan eragileak deseroso sentitu daitezten eta hemengo herritarrek ere egoeraren larritasunaz eta transzendentziaz ohartu daitezten.

Bapateko erreakzioetatik harantzago, euskalgintzako eragileei ere badagokie, administrazio ezberdinekin lankidetzan, epe luzerako estrategia eta programa orokor eta sektorialak definitzea, adostea eta praktikan jar daitezten bidea antolatzea. Erasokiko erantzun erreakzioak alboratu gabe baina halaber defentsa dinamika hori gaituz, epe ertain-luzera sektore bakoitzean euskara sendotzeko eta garatzeko oinarriak edota neurri estrategikoak zehaztu

eta indarrean jarri behar ditu euskalgintzak. Ezinbestekoa da bost, hamar, hamabost urte barru sektorez sektore euskararen egoerak zein izan behar duen, zein espazio bete beharko lukeen zehazteko ariketa egitea. Behin helburuak definituta bitarteko eta tresnez baliatzea ezinbestekoa izango da. Horrek besteren artean eskatzen du, plan-neurri zehatzak diseinatu eta aplikatzea, hiritarren aldekoa eta jarrera aktiboa lorteko gure argudio eta arrazoiak aberastu eta elikatzea, hiritar eta erakundeei euskaraz bizitzea erraztuko dien zerbitzuak gorpuztea, euskararen aldeko akordio politikoak bilatzea...^o

Fernando Perez de Viñaspre

1.- Aspaldi honetan bizi dugun euskararen kontrako mugimendua ez dut uste berria denik. Nire iritziz, hau da gure gizarteko herritar eta agintari batzuek orain duten jarrera eta betidanik izan dutena.

Dударик gabe, gaur egungo egoera politikoak, gizarte zati batek euskara eta abertzaletasuna lotzean (lotze horrek dakartzan konnotazio gutxiesgarri guztiekin), euskararen kontrako jarrera atzerakoi hauek bultzatu eta sustatzen ditu.

Hala ere, esan daiteke hizkuntza ete abertzaletasunaren arteko harremana ez dela batere sistematikoa. Nahiz eta batzuetan hizkuntza nazioa aldarrikatzeko tresnatzat hartu, indar ekonomiko eta sozialen arteko harremanak dira benetako eragile.

Beraz, ez litzateke zergatik lotu behar hizkuntza eta abertzaletasuna. Herri guztien oinarrizko eskubideak, kulturalak zein linguistikoak, modu sakonean ezagutuko balira, beldurak ezerezean geratuko lirатеke.

Urtez urte euskarazko irakaskuntza aukeratzen duten ikasleen gorakada aurrekoaren adibide garbia da, alderdi

abertzaleek legebiltzarrean dituzten ordezkarien goraldian islarik ez duena.

Oso garbia da, Nafarroaren kasuan, alderdi politiko nagusiek, hauek ordezkatzeko dituzten herritarrek bultzatuta, euskararen Euskadirekin bat egiteko arriskua ikustean eta euskara ez ezagutzearren administrazio publikoko lanpostuak eskuratzeko garaian baztertuak sentitzean, hizkuntza politika aldatzeko unerik egokiena dela pentsatzen dutela.

Nabarmen da herritarren jarreteran politikak duen isla. Honekin esan nahi dut erakunde politiko zein sozialek jarrera linguistikoak zuzen ditzaketela, edozein motatako hizkuntza politikan edozein jarrera sozial eta politikok eragin baitezake. Esan liteke komunitate honetako hizkuntza helburuen aldaketa errazteko baldintza ezin hobekak ditugula.

Beraz, nire iritziz, une honetako helburua politikoa da dudarik gabe, Nafarroak euskara eta bere kultura gogor defendituko bailituzke baldin eta bere nortasuna, autonomia propio gisa, arriskuan ikusiko ez balu. Izan ere, euskaldun eta abertzale izatea lotzeko joera oso zabalduta dago.

Hargatik, kulturak ez du mugarik izan behar, eta gaur egun mugarik gabeko Europa baten alde borrokatzen diren, non bere hizkuntza guztiak zeharo integratuak eta denak kultura komunitario eta europar ondasunen parte diren, antzinako gatazka eta aurreiritzi guztien gainetik herriek elkartu egin beharko lukete.

2.- Jakina, hizkuntza politika arloan martxan jarritako atzerapen honek eragin handia izango du euskararen normalizazio prozesuan.

Euskarak komunikaziorako tresna baliagarria izan behar du. Herritar batek hizkuntza bat ez mantentzea eta hurrengo belaunaldiari ez uztea aukeratzeko arrazoiak izateak, ez du zerikusirik berak hizkuntza horrekiko duen gutxiespenarekin, baizik eta sentimendu pragmatiko batekin, zeinak hizkuntza honen gaitasuna eta erabilera, nagusiz hartzen den beste hizkuntza baten erabilerarekin konparatzen duen.

Beste modu batera esanda, hizkuntza bateko hiztunek, hizkuntza horren aldeko jarrera izan arren, hizkuntza hori erabiltzeari uztea erabaki dezakete.

Ez da nahikoa hizkuntza baten atzean komunitate baten kultura, tradizioa eta ondarea daudela pentsatzea; beharrezkoa da, ere, etorkizunerako sustrai sendoak ezartzea.

Hizkuntzak ezin du oinarri abstraktua besterik izan. Hizkuntzak agerian egon behar du, gizartean toki bermatua izan, prestigioa eduki. Halaber, badira bestelako arrazoiak hizkuntza baten irautea edo eskuratzea baliogabetzeko, hala nola, hizkuntza hori aberasgarritzat jotzea, gizabanakoari bere bizitzan irtenbide eta aukera gehiago eman diezazkiokeen altxor preziatutzat hartzea.

Bestetik, norbanakoari hizkuntza bat jakiteak berari buruzko irudi positiboagoa eman diezaioke. Gainera, frogatua dagoela ematen du hizkuntza baten ezagupenak beste hizkuntza batzuenak ere erraztu egiten dituela. Nire esperientziak hala esaten dit.

Honetaz gain, edozein hizkuntzaren erabilera ofizialak, justizia alorrean, administrazioan, hezkuntzan, komunikabideetan, etab., pertsonengan jarrera aldaketa sortarazi dezake hizkuntza horren aurrean.

Horren ondorioz, herritarrok hizkuntza balio sozialtzat hartzen has daitezke eta sinbolo hutsa balitz bezala erabiltzeari utzi. Honek hizkuntzaren erabileran eta irakaskuntzan aldaketak sor ditzake, bai familia giroan bai gizartean.

Hortaz, argi dago euskarak politika mugatzaileen bidez aipatutako alorretan bere indarra galtzen badu, euskararen normalkuntzaren atzerapenak ez duela bueltarik izango. Adibide garbia da Iparraldean euskara jasaten ari den galera prozesua.

Dena den, ez bada hizkuntza baten prestigiodun ingurua sortzeko ahaleginik egiten, zaila izango da hizkuntza honen iraupena eta transmisioa familia barnean, zaila izango da irakaskuntzan hizkuntza horri dagokion eredia aukeratzea, beraz, azkenean, heriotza ailegatuko zaio.

Honela, beharrezkoa ikusten da sare baten ezarpena, zeinen sistemek hizkuntzaren jarraipena gizartearen alor

guztietan bermatzen duten. Berr i ro diot hizkuntzak komunikaziorako tresna eraginkorra izan behar duela, deskribatzea, aztertzea eta egituratzea eta harremanak egitea ahalbidetzen duen tresna.

Euskararen normalkuntzaren prozesuaren jarraipenak bakarrik bermatuko luke Euskal Kulturaren iraupena Nafarroan. Dena den, herritarren eta politikarien jarrerak aldakorrek direnez, nafarrak beraiek dira euskara eta bere kulturaren giltza dutenak.

3.- Uste dut errealistak

izan behar dugula

eta onartu behar da Hizkuntz Politikak egun pairatzen duen egoera epe laburrera ez dela ikusten alda daitekeenik. Nafarroako legebiltzarrak gehiengo absolutuaz hizkuntz politikaren aldaketa hau berretsi du, beraz, nafarren gehiengo ordezkatzen duen erabakia onartu behar da.

Berr i ro diot ezin dela euskara eta bere kultura abertzaletasunarekin nahastu, baina gaur egun nahaspilatzen ari da eta oraingo egoera politikoan, jakina, badute hori egiteko aukera. Baina irekiko zaizkie begiak, ikusiko dute herriak erantzungo duela eta baieztatuko da ez dela gauza bera abertzaletasuna eta euskaltzaletasuna. Horren ondorioz, Nafarroako Gobernuak, epe laburrera zein luzera, onartu beharko du euskara ez dela euskaldunen hizkuntza bakarrik, Nafarroako hizkuntzetako bat ere badela. Europako Batasun osoan ez dago herririk bere hizkuntza propioaren aurka legislatzen duenik edo herr i t a r r e n hizkuntz eskubideak murrizteko neurriak hartzen dituenik: Nafarroa da kasu bakarra Europako Batasun osoan. Normalean Estatu guztiek neurriak hartzen dituzte elebitasun edo eleaniztasuna indartzeko, baina ez kontrakoa egiteko.

Gauzak horrela, ez dakit egoera honek luze joko digun. Erantzuna parlamentuko nafarren ordezkariek dute. Hortaz, gizartearen indarrak, mugimendu euskaltzaleen batasunak eta orokorrean hiritar guztiek (kasu honetan botoen bitartez) Gobernuari bere kezkek eta kexak adiera-

zi beharko dizkiote hizkuntz politikaren legislazioan dagoen atzerapena geldiarazi arte.

Edozein kasutan, Nafarroako Gobernuak dakien modurik hoberenean legistatzeko duen ahalmen osoa errespetatu behar da; hala ere, zilegi da Gobernuari gure desadostasunak salatzea eta aldaketak proposatzea.

Dena den, gehiengoek beti dute azken hitza, baina norainoko eskubidea dute gobernuek gutxiengoek beharrik baztertzeko?, eta Nafarroako Gobernuak berak egingdako ikerketa soziolinguistikoak zenbateraino hartzen dira aintzakotzat benetako hizkuntza politika burutzeko?, aipatutako ikerketak zergatik pasatzen dira oharkabean eta sarritan fidagarritasun eskasa dutela sumatzen da?

Berriro aipatu behar dut Nafarroako hiritarrek azken hitza dutela eta haiek erabakiko dutela zer-nolako inportantzia izango duen euskarak eta bere kulturak Nafarroan etorkizunean.^o

Estebe Petrizan

1.- Egoera honi eman ahal diogun interpretazio bakarra politikoa da. Tamalez, euskarari buruz hitz egiten denean, gutxitan mintzatzen da linguistika edo soziolinguistikaren ikuspuntutik, gehienetan politikaz hitz egiten da. Euskal hizkuntza eta bere irakaskuntza debate politikoa-
ren erdian daude.

Hizkuntzaren alde politikoa bi mugen artean kokatua dago. Batzuentzat euskara euskal nazioaren izaeraren froga da, edo beste era batez esanda, bere arima. Beste batzuentzat etsaia da, Euskal Herria deitzen dioten hori gorpuzten duelako. Bi kasuotan alde linguistikoak ez du baliorik eta balio duen bakarra esanahi politikoa da.

Aurreko ildoan sakonduz gero, mende honetan euskal nazionalismoa hizkuntzaren babes, zabalpen eta be-

reskurapenaren bultzatzaile nagusia izan dela egiaztatu ahal dugu. Ziurtasun osoz laguntza hau behar-beharrezkoa zen, baina ezin da betirako luzatu, bestela nazionalismo eta euskararen defentsaren arteko *identifikazio erabatekoa* sortzen baita. Honetaz gain beste bi gauza gehitu daitezke: hizkuntzaren inguruan mugitzen diren zenbait talde eta erakunderen tentazioa hizkuntzaren defentsaz jabetzeko, alde batetik; eta euskara ETaren indarkeriarekin estu lotua den zerbait bezala azaltzea, bestetik.

Aurreko ikuspuntuak oso egoera ahulean jartzen du euskara, zeren eta, Nafarroan esate baterako, euskararen sustapena eta hedapena euskal nazionalismoaren zabalpen posible gisa interpretatzen baitute, eta, ondorioz, hizkuntzaren aurkako legeak egiten dira. Euskararen erabile-rari buruzko azken Dekretua horren guztiaren isla besterik ez da.

Laburki esanda, ñabardura anitz erants litezkeen arren, hizkuntza eta pentsamendu politikoaren arteko identifikazioak, espainiar nazionalismoak euskara erasorako eta eztabaidarako helburutzat har dezala ahalbidetzen du.

- 2.- Gauza hauen guztien eragina, bai hizkuntzaren sustapenean baita bere irakaskuntzaren hedapenean ere, oso garrantzitsua da. Nafarroaren kasua eredugarria da, ez baita lotu euskararen inguruan gizartea normalizatzea. Nafar gizartearen zati handi batek euskara arrotz eta arriskutsutzat jotzen du, euskal kulturarekin zerikusirik duen edozer agertzen bada atzera egiten baitu. Irakaskuntza arloan datu baikorrak ageri dira, euskara barruan duten eredu- hedapena (D eta A ereduak) adibidez, baina kezkarriak diren beste batzuk ere bai, irakaskuntza pribatuan D eredu bakar bat ere ez egotea, esate baterako. Eta txikikeria bada ere, duela gutxi Nafarroako herri txiki batean, Adios izenekoa, kaleen errotulazioari buruz erabakitzeke egin den erreferenduma aipa dezakegu. Errotulazio elebidunaren aldeko jarrerak bi botoren diferentziagatik irabazi badu ere, auziak populazioa bi multzo berdintsutan banatzen duela egiazta dezakegu. Horrelako emaitzak Nafarroa

osora, besterik gabe, estrapolatu ezin badira ere, zer pent-satua ematen dute.

Hauek bezalako hamaika adibide gehiago aipatu ahalko genituzke, baina nire ustez aski izan daitezke azken denboraldian dexente indartu den kanpaina honen eragina handia dela ondorioztatzeko, hizkuntzaren normalizaziorako oinarrizko zutabeak kolokan jartzen dituelarik. Euskara eta bere irakaskuntzari buruz esaten denari aurre egiteko egunero egin behar den ahalegina ikaragarria da. Azken hilabeteetan euskaltzaleen ahaleginak ez dira hainbeste euskararen sustapena eta berreskurapena lortzeko asmoz, baizik eta gure hizkuntzaren kontrako in-formazio nahiz edu-

ki gaiztoak geldia- razten saiatzeko.

Laburki, Nafarroari dagokionez, egoera guztiz drama-tikoa ez den arren —zenbait datu onargarriak dira— arazo oso kezagarriak daudela esan behar dugu, esate baterako euskararen estatusaren etengabeko higadura saioa, hizkuntzaren bazterkeria oso murrizak diren gune eta funtzioetara edota Nafarroako gizartearen zati handi batera zabaltzeko zailtasuna.

- 3.- Pairatzen ari garen egoera baten gauzarik okerrena, gertae-ra baten aurreko jarrera eta sentsibiltate ezberdinak elkarrengandik urrundu eta beren unibertsoetan enkistatzea da. Ez dago komunikazio aukerarik eta bestearengan errieta botatzeko pentsatzen da eta ez besterik. Jarrera defentsiboak sortzen dira, elkartrukearekin eta ikuspegi irekita-sunarekin zerikusi gutxi dutenak. Finean, aurrerapena eta aurrerabidea eragotzi egiten dira, norberak duena kontserbatzen saiatu eta kitto.

Nafarroan bederen, eta ez Nafarroan bakarrik seguraski, egoera honetatik ateratzeko aukera bakarra euskararen inguruan adostasun sozial eta politikoa sortzea, erraztea eta garatzea da. Eztabaida politikotik atera egin behar da euskara eta eragin negatiboetatik babestuta egon daitekeen lekuan jarri. Horretarako, eztabaida lasaia eta irekia egin behar da, adostasunerako gutxienezko puntuen defi-

nizioa helburutzat harturik. Garatzeko aukerak edukitze-ko, hizkuntz normalizazioak giza gehiengoaren adostasuna behar du.

Badakit une hauetan, eta Nafarroan batez ere, adostasunari eta jarrerren hurbilketari buruz hitz egiteak sarkasmo iduri dezakeela. Nafarroan euskaldunok jasaten ari garen eraso hain da handia ezen ez baita asmatzerik ere euskarari buruzko eztabaida lasaia, ez epe laburrera ezta luzera ere.

Hala eta guztiz ere, etorkizunari begira, adostasunaren hipotesia da onargarria den bakarra, hizkuntzaren etorkizunerako eta bere hiztunen etorkizunerako. Gutxiengoa garen aldetik, gure unibertso txikiko egunerokotasunean lan egin eta euskararenganako Nafarroako giza sektore guztien hurbilpena errazten ahal duen oro sustatu egin behar dugu. Duela zenbait urte, «giza normalizazioaren» edo hiritarren «jarre ren normalizazioaren» garrantzia euskal hizkuntzaren aurrean aipatzen nuen; gaur egun ere, tamalez, ideia bera errepikatu behar dugu. Euskarari egiten dizkioten eraso sutsuak ez dira bakarrik bere erabilerara murrizteko baizik eta gizarteak euskarari dion maitasuna urratzeko.^o

Jose Maria Rodriguez Otxoa

- 1.- Erakundeek euskararekiko garatzen dituzten hizkuntz politiken aurkako jarrera eta iritzien existentzia ez da gaur egungoa. Horixe bera, edo antzekoa, gertatu izan da berezko hizkuntza duten beste hainbat herritan ere. Eta neurri batean ez da harritzekoa, jende askok hizkuntzen aniztasunari buruz diktadura garaian indarrean zegoen pentsamoldea ez baitu erabat gainditu. Berrikuntza, alde batetik, auziak azken garaiotan erdietsi duen neurrigabekeria eta sumindura mailan datza. Eta, bestetik, eta bere-

ziki, kanpaina taxutzen duen nahasmenduan, hizkuntzaren gaia hain ezberdinak zaizkion terrorismo, separatismo, biolentzia eta antzeko konnotazioekin nahasiz. Funtsean, aurkako ideologiaren jarrera politikoa orokorren arteko liskarraren aurrean gaude. Hizkuntzak berak gatazka horretatik at geratu behar luke. Alde batek zein besteak hizkuntza politizatzearen ondorioa dugu gatazka hori. Gogorra izanik ere, guztiz edo nagusiki hizkuntza mailako eztabaida edo kritika balitz, ez litzateke hain zaila izango jarrerak hurbiltzea. Aitzitik, auziaren politizazioak bideak itxi baino ez ditu egiten.

Aurreko interpretazioarekin bat etorritik, euskararekiko hizkuntza politikaren aurkako jarrerak linguistikoak ez diren zioengatik larriagotu dira. Izan ere, azken garai honetan ez da egon hain erantzun bortitza justifikatzen zezakeen gertaera, egoera edo arautegi berririk. Kronologikoki, euskararekin harremanik duen ororen aurkako erasoaren area-gotzea Lizarrako akordioaren sinadurarekin lotuta dago. Era berean, horrezkero EAEko hauteskundeak aurreratzearen alde hasitako kanpaina orokorrarekin ere zerikusia du. Esango da, ezbairik gabe, hain zuzen Nafarroan pairatu dituela euskararen arautegiak murrizketa larriak, nahiz eta erkidego horretan hauteskundeak urrun izan, eta, gainera, hizkuntzaren auziak giro sozial lasaia bizi zuen une batean. Hala ere, azalpen berberak balio du. Nafarroa ezin zen iritzi bolada horren eraginetik kanpo geratu. Areago, zenbaiten ustez, beste leku batzuetan, egoera aldatuz gero, gerta litekeena frogapean jartzeko aukeratu dute Nafarroa.

Esandako guztiaren ondoren, erants dezagun honakoa ere: historikoki aniztasun kultural, linguistiko edo edonolakoarekiko uzkur izan diren talde politikoei gehien-
go direla jakiteak ematen dien prepotentziak ere bere lana egin du. Xede nagusia diferentzia itxuragabetzea da, bakarra eta uniformea goretsez eta, ahal balitz, inposatuz. Hainbati ez zaio atsegina hizkuntza patikularra etxekotasun eta folkloretik haratago joatea.

- 2.- Etsaitasunezko giro desorekatzaile batek, batik bat botere publikoaren aldetik politika murriztaileetan gauzatzen de-

nean, eragin negatibo handia izan dezake, eta dauka, euskararen orainari eta geroari dagokienez. Erreferentzia puntutat Nafarroa hartuko dut, hori baita, hainbat ikuspuntutatik, lurralderik sentiberena. Lehenik, azpimarra dezagun Nafarroan euskalduntze prozesuak lege mailako euskarri oso ahula duela. Gainera, orain arte egindako urratsek finkatze eskasa duen hasierako egoera bat baino ez dute irudikatzen. Dena dela, nafar gizartearen erantzuna bikaina izan da. Baina gauzen norabidea errotik aldatuz gero, erakunde publiko eta bestelakoetatik eragozpenak besterik hautematen ez badira, litekeena da joera hori iraultzea.

Gauza bera esan genezake hizkuntz normalizazioari buruz. Hizkuntza baten erabilera normaldu dadin, ospe soziala behar du. Hori galtzen bada, normalizazioaren kaltetan izaten da, eta, aitzitik, ospe sozialarekin batera hazten da normalizazioa. Euskararen Foru Legeak eremu misto bat ezartzen du; hiriburu autonomiko historikoa eta erakunde publiko eta administrazio zerbitzu zentralia guztiak bertan daudenez, euskararen mailaz mailako berreskuratzearen itxaropena ekar lezake. 1994tik indarrean dagoen Dekretuak eremu honen nolabaiteko normalizazioa ahalbidetzen zuten zenbait alderdi zekartzan —besteak beste, administrazio zirkuitu elebidunak eta irudi instituzionala—. Haatik,

azken abenduko Dekretuak eremu mistoaren potentzialtasunak husten ditu, euskara eremu euskaldunera murriztutako erreserba linguistikora baztertuz. Areago, gobernuak onartutako jarduera egitasmoak Dekretuaren literaltasuna baino murriztaileagoak dira.

Kanpaina mediatikoei, arautegi gero eta murriztaileagoen onarpenek, jakina, eragin birrintzailea dute euskarazko irakaskuntzaren alorrean. Ez dezagun ahaztu, gaur egun, irakaskuntza dela lurraldearen zatirik handienez euskalduntzearen funtsezko eragilea. Orobat, euskarazko irakaskuntzak ez ditu hezkuntza maila guztiak hartzen, unibertsitatea barne. Askorentzat, eta nafar ikuspuntura itzuliz, erabat etsigarria da bigarren mailako hezkuntzaren ondorengo jarraipena moztea. Gainera, erabilpen espazio

esanguratsuenak (administrazioa, komunikabideak, lan eta enpresa esparruak...) ia desagertzeraino murrizten badira, jende askotxo, azkenik, inora eramaten ez duen hezkuntza ereduaren baliagarritasuna zalantzan jartzera helduko da.

3.- Ikasturte honetan ez da euskararen aldeko boladarik sumatzen, eta baliteke datorrenean gauzak okerrera egitea. Haatik, ez nuke nahi mezu ezkor batekin amaitu. Garai askoz ere okerragoak ere egon izan dira. Eta, beti bezala, ekaitzaren ondoren barealdia dator. Tamalgarria litzateke, dena den, euskararen ernaberritze bikain eta oparoaren ondoren, guk ezagutu baitugu, prozesua atzeratu edo mozteltzea. Euskararen etorkizuna, azken buruan, gizartearen jarreraren esku dago. Eta gizarteak badu berezkoa eta azalekoa, funtsezkoa eta akzidentala bereizteko sena. Onartu beharra dago, ildo horretatik, herria, eskuarki, botere publikoen eta adituen planen aurretik joan izan dela.

Jakina, hizkuntz eskubideen urraketak ezinbestez errebindikazio azkar eta egokia eskatzen du. Baina hizkuntz politika arduratsu baten bideragarritasuna akordioan oinarritzen da; bestela, porrot egingo luke. Beharrezkoa da gehiengo eta gutxiengoen arteko errespetua eta tolerantzia. Maximalismoek eta muturreko jarrerek liskar antzura baino ez dute eramaten. «Dena ala ezer ez» gisako jarrerak emaitza negatiboak besterik ez dakartzate. Horrela gertatu zen Nafarroan Euskararen Foru Legearekin, lehenik, eta euskarazko irakaskuntzaren zilegitasuna eremu ez-euskaldunera zabaltzeko erreformaren proposamenarekin, beranduago.

Euskaldun eta euskaltzale guztiok eta euskalduntze lanetan dihardugunok euskararen aldeko gure inplikazioa interes politiko alderdikoietatik at dagoela argi uzten badugu, aurkakoa frogatzera bideratutako kanpaina zekenak besterik gabe desegingo dira.^o

[Erredakzioan euskaratua]

Iñaki Uria

1.- Galderan aipatzen den «astinaldia» badago. Hizkuntza eta Hezkuntza «auzitan jarrita daude». Aipatzen dena, bada, errealitatea da. Gertatzen ari da. Ez da amesgaiztoa.

Ez da berria. Lehen ere bazeuden euskararen eta euskaldunen eskubideen aurkako estrategiak. Garbiak, gogorak, zuzenak batzuk; isilak eta sotilagoak besteak.

Euskara deusezte aldera, Frantziako Estatua da gehien lortu duena Ipar Euskal Herrian. Isil-isilik eta «demokrati-koki», transmisioa etetea lortu du zenbait eskualdetan. Ofizialki hizkuntza bakarra dago Frantzian. Ez da euskararik, ez eta Lege eta indar handiren beharrik ere hain euskaldun gutxiren eskubideak ahazteko.

Nafarroako Foru Gobernuak «eremu euskaldunean» besterik ez zuen onartu euskararen ofizialkidetasuna, «eremu mistoa» eta «ez euskalduna» ere legez ezarriz. Astinaldi handia izan zen euskararen unibertso nafarrari lurraldeak ukatzea.

Euskara «ofizialkide» den lurraldeetan bizi garen euskaldunok konstituzionalki behartuta gaude espainiera jakin eta erabiltzera, eta eskubidea dugu euskaraz jakiteko. Ez da berria beraz, egoera.

Lehen ere izan dira erasoak ikastolen aurka, AEKren aurka..., euskara lanpostuetarako baloratzearen aurkako jarrerak eta ekimenak. Ez da berria.

Baina «astinaldi» gisara sentitzen ari gara orain guztiok. Bada zerbait berria: azken urteotan inoiz irudikatzen iritsi ez ginena posibilitate benetako bihurtu da euskalgintzan: Espainiako Estatuko aparatuek (alderdi, sindikatu, komunikabide, juje, «pentsalari»...) euskaldunok urte askotan nekez eraikitako euskararen aldeko egiturak —txikiak eta ahulak oro har— suntsitzeko aukera benetako bihurtu da.

Orain arte, eta oraindik, euskara galtzen ikustera ohi-tu gara Ipar Euskal Herrian, ez aurrera ez atzera egiten Nafarroan eta urrats batzuk ematen EAEn, Estatutuak eta Euskararen Legeak eskaintzen dituzten aukeren eta Gasteizko Jaurlaritza osatzen zuten alderdien arteko adosta-

sun politikoaren araberako urratsak, beti ere euskalgintza-
ren «aurrera egiteko» lan eskerbaren ondorioz.

Eta bat-batean, astinaldiak aztoratu egin gaitu. *Luzea*
da astinaldia. *Gogorra. Sakona. Eta iraunkorra.* Mugarik ga-
be sentitzen da. Inpunitate osoz. Edozer gerta daiteke.

Astinaldia mediatikoa, politikoa, judiziala edo admi-
nistratiboa izan daiteke. Edozein instantziak jo dezake.
Eta euskalgintzak ez du babesik.

Zergatik orain? PPren lehen gobernua hasia zen ildo
hau lantzen. Intelektualak, komunikabideak, Nafarroa
UPN-PSN esperientziarekin... Madrilen gehiengo absolu-
tua lortutakoan lotsagabe erakutsi dute zer egin nahi du-
ten Nafarroan, modu bortitzenean, eta EAEn, estrategia
mantsoago batean.

Sorburua ez da berria: PSOEn agintaldietan ere aha-
legin intelektual serioa egin zen espainiar nazionalismoa
biziberritzeko. Helburua Luis Maria Ansonen definitu
zuen, labor eta ondo, duela gutxi *La Razón*-en: «Hay que
españolizar los próximos 20 años todo lo que se ha deses-
pañolizado los últimos 20».

Hau da, euskara, euskalgintza eta euskaltzaletasuna
deusezteka da helburua. Kolpeka eta bortizki, ala pixkana-
ka eta «demokratikoki». Abagunearen arabera aukeratuko
dute bata edo bestea.

- 2.- Euskara baserri zuloan edo museoan «toleratu» daitekeen
zerbait da. Lanean, unibertsitatean, komunikabideetan edo
irakaskuntzan espainiar «ezjakinen» eskubide indibidualak
urratzeko tresna edota «abertzaletasuna» eta ETAn helbu-
ruen gordari eta zabaltzaile bihurtzen da. Beraz, euskara-
ren aldeko mugimendu, elkarte edo erakunde oro, ETAn
helburu estrategikoetako baten alde lan egiteagatik —he-
rritar eleanitzeko Euskal Herri euskalduna— susmagarri
bilakatzen da espainiar justiziarentzat, salagarri komuni-
kabideentzat, eskandalagarri politikarientzat, eta *itxigari*
guztiontzat.

Helburua euskaldunok eta euskalgintzak sozialki eta
politikoki atzera egitea izanik, bide batez, Euskal Herrian
bizi diren espainiazaleen sendotze eta bermatzea bilatzen

da, euren ideia, izaera eta jarreretan eta, bereziki, hizkuntz erabileran.

Hauengan guztiengan Euskara=Nazionalismoa=ETA ekuazioa behin eta berriz proiektatuz, haurrak erdal erduetan mantentzera bultzatzen zaie, ikasi duten euskara apurra ezkutuan gordetzera eta euskararen aldeko sinpatia edo laguntza oro galtzera.

Bi helburu, bada: lehena, euskararen kontrako jarrerak sustatzea, euskaldun eta euskaltzaleenganako arbuioa sortzea komunitate erdaldun elebakarrean; eta, bigarrena, beldurra sortzea eta euskaldunok berezko hizkuntzari uko egitea —Francoren garaian bezalatsu— euskal komunitatean.

Erdaldun elebakarren eskubide indibidualen aitzakian, euskaldunon komunitatearen eskubide indibidual eta kolektiboak hankaz gora jartzen dira. Eta, jakina, bi komunitateok elkar hartzeko modua ez da komunitate elebidunak bere berezko hizkuntzari uko egitea, komunitate elebakarrak bi hizkuntzak ikasi eta erabiltzea baizik.

Honen guztiaren eragina igartzen hasia da zenbait arlotako emaitzetan. Euskarazko erduetan egindako haurren matrikulazioetan gehiegi nabarmendu ez bada ere, Helduen Euskalduntze-Alfabetatzean badirudi nabaritzen hasia dela. Baina seguru egon Bai Euskarari kanpainaren ondoren euskara lantegietan planifikatzea erabaki duten enpresa zenbait plan hauek gerarazten hasiak direla dagoe-neko, hainbat aitzakia erabiliz. Aldeko haizea kontrako bihurtzen denean,

zalantzan daudenak
dira atzera egiten lehenak.

Nafarroako euskalgintza bezala, Arabakoa ere igartzen hasia da goeraren larria.

3.- Euskalgintzak, nola eutsi enbatari? Nola egin aurrera urakanaren erdian?

Hasteko, gaitasuna beharko genuke ipar-haize eraunsi baten aurrean edota hego-haize bero itogarri baten aurrean gauden bereizteko. Hain gauza xume eta erra-

za dirudiena bereizteko gai ez garela otutzen zait larregitan.

Egoera aztertzeke gaitasuna izan, beraz, eta, horrekin batera, orain artean eraikitako proiektuak eta irabazitako eremuak babesten jakin beharko luke euskalgintzak. Hauxe da euskalgintzako eragileek garai honetan darabilten ardua nagusia: babesa bilatzea eta eraikitakoari eustea. Bistan da egin beharrekoak direla, baina bistan da, halaber, estrategikoki Espainiako Estatuaren irabazia dela: euskara bere txokoa; aurrerapiderik ez; normalkuntzarik ez.

Eta nire ustez hauxe da euskalgintzaren arriskurik handiena: astinaldiaren indarrez babes bila hasi eta etengabe atzera egitea (helburuetan nahiz lorpenetan).

Zer egin? Errezetarik ez dago seguruenik. Errezeta bakar eta Euskal Herri osorakorik, behintzat, ez dut uste. Ipar Euskal Herrian seguruenik astinaldiak behar dira ofizialtasunik ezaren haize-eskas «demokratikoak» belaunaldi batean euskara ito ez dezan. Hego Euskal Herrian, aldiz, jasan ote ditzake euskarak frankismoaren gisako beste 40 urte? Edo Ajuria Eneko, Iruñeko edota Madrilgo hitzarmenen gisako beste hainbat urte?

Euskalgintzari dagokio, babesteaz gain eta dauden proiektuei eusteaz gain, Euskal Herriko eragile oro euskararen aldeko adostasun handiago batzuetara bultzatzea. Alderdien arteko adostasun politikoak eragitea, euskararen normalkuntzarako.

Alderdi politikoetako euskaltzaleei dagokie etxe barruan eragitea, euskararen aldeko adostasun eta elkarlanerako proiektuek lehentasuna izan dezaten beste hainbat eta hainbat programaren aurretik.

Euskaldunok nahi ala ez nahi, eremu mediatiko, juridiko eta politikoan kokatu digu Madrilek euskara.

Euskalgintzak, Bai Euskarari konpromisoan abiatu bezala, alderdien arteko akordio bat bultzatu beharko luke, euskararen aldeko neurri kualitatiboak martxan jarrazteko gehiago soziopolitiko bat artikulatuz.

Tinkotasuna, adostasuna eta elkarlana sustatu behar ditu euskalgintzak, jasanaldi honetatik babesteko, lehenik; eskuartean ditugun proiektuak aurrera ateratzeko, ge-

ro; eta herritarren gehiengo bat sozialki eta politikoki euskararen alde jartzeko, azkenik.°

Jose Manuel Urroz

1.- Nafarroan UPNk beti oso garbi izan du bere jarrera euskararekiko. Estatuko PP partiduaren produktua izanik, nahiz eta «erregionalista» edo «navarrista» izen faltsupean ezkutatatu eta batzuk engainatu. PSNren konplizitatea ziurtatuta izan eta gehiengo politiko nahikoan pentsatzen hasi deanean buru-belarri ekin dio bere helburuari.

Nire ustez beraien espazio politiko eta ekonomikoa bilatzen saiatzen ari dira, horri begira nazionalismo espainolistan kokatzen dira eta helburu horren kontrakotzat jotzen dute bai euskara bai nafarron sentipen abertzale eta euskalduna.

Politikari hauen pobrezia politikorako dena da baliagarria: hizkuntza eskubideen defentsa borroka armatuarekin lotzen dute, euskarazko irakaskuntza Espainiarekiko gorrotoarekin, murgiltze programak aurrera eramateko behar den antolaketa autonomia estatuan ematen ari omen den erdara-ezagupenaren porrotarekin.

Azken hauteskunde kanpaina foralean Sanz jaunak iragami zuen, eta Euskararen Lege berria eskatzen zuten 48.000 sinadura helaraztearen ondorioz 2000ko udaberrian sortutako eztabaida parlamentario exkaxean hasi zen erasoaren irudi adierazgarriena eszenifikatzen.

Aukeratu ere, une egokia aukeratu dute. Eskola- eta politika-ikasturteari hasiera eman zaionekoa, betiere izan diren atentatuez eta lurralde honetako herritarren hizkuntza eta kultur eskubideen alde egiten duten guztien «de facto»-ko kriminalizazioaz profitatuz.

Euskararen erabilpenaren dekretua iragarria zuten egitasmobaten lehenengo urratsa izan da. Honen jarrai-

pena, plazaratu diren plan zehatzak eta hurrengo egunotan argitaratuko duten Hezkuntza esparruari dagokion Dekretu berria. Hurrengo, zalantzarik gabe, unibertsitatean euskararen erabilpena arautuko duen beste Foru Lege proiektu bat izanen da.

Arautze berri honentzako argumenturik esplizituena errealitate soziolinguistikoa da. Hara zeintzuk diren datu ofizialak: 1996ra arte, elebidunen kopuruak gutxienez %5ean egin zuen gora; Nafarroako herritarren %68 ez dago euskara sustatzearen aurka, eta 2001-2002 ikasturterako 3 urteko haurren euskarazko matrikulazioak %30ean mantentzen direla ematen du.

2.- Guztiontzat ezagunak dira Nafarroaren errealitate soziolinguistikoa eta euskaraz eta euskararen irakaskuntzaren etengabeko eskaeraren datuak. Hala ere, oso garbi dugu euskararen gaian Hezkuntza Departamentuaren jokoerak Nafarroako Gobernuak ezarritako eredia eta bidea zuzen, eta gogorrago ahal badute, jarraituko dituela.

D ereduiko ikastetxeen irakas irizpideak kolokan jarri hasi zen. Euskarazko murgiltze programak aurrera eramaten dituzten ikastetxeek, publikoek zein ikastola kontzertatuek, hezkuntza ikuskaritzaren bisitaldiak izan dituzte, Nafarroan hizkuntz ereduaren araudiaren zentzugabeko puntu bat, Haur Hezkuntzan eta Lehen Hezkuntzaren Lehenengo Zikloan erdara curriculum ikasgai moduan irakatsi behar dela ezartzen duena, zentroek agudiatutako zergati pedagogiko eta psikolinguistikoak onartu gabe.

Estatu mailan «Decreto de Humanidades» delakoaren aurkezpen publikoa aprobetxatuz, Nafarroako Gobernuaren Lehendakariak argi eta garbi utzi du «Foru Komunitatearen errealitate sozial, politiko eta administratiboa (beraiek ikusten duten errealitatea, noski) islatuko ez dituzten testuliburuak» legez kanpo geldituko direla eta ez dituela onartuko.

Beste erabaki adierazgarri batzuk ere hartu dira: adibidez, AEKren kriminalizazio saiakera; Eusko Ikaskuntza eta Udako Euskal Unibertsitatearekin urtetan izandako laguntza hitzarmenak ez onartzea; errepideetako eta Iruñe-

ko kale errotulazio elebidunaren ordezkapena; Eusko Jaur-laritzarekin azken hamar urteotan izandako «Expolangues-Paris» nazioarteko erakustaldian parte hartzeari uko egitea; Lehen Hezkuntza eta Derrigorrezko Bigarren Hezkuntza etapetan Historia eta Geografia arloak irakasteko testuliburuak erdaratik euskaratzeko laguntza deialdiaren proiektua; eta Foru Erkidegoan euskaraz eta euskararen irakaskuntzari buruzko arau guztiak batu eta itxiko dituen hezkuntza arloko

euskararen erabilera-
ren hurrengo dekretu berria, bere zirriborro bat publikoki ezagutu dena.

Honekin guztiarekin hezkuntza arloan eta bizitza publikoan orokorrean euskararen normalkuntzarako oztopoz beteriko epe laburreko etorkizuna azaltzen zaigu.

Eguneroko lanarekin batera, prentsan, kalean eta nazioarteko erakundeen aurrean iraun beharko duen karpaina bat garatzeko ahalegin guztiak jarri beharko ditugu, Gobernu honen astakeriez eta zentzugabekeriak nafar hiritarren gehiengo ahar dadin, euskararen kontrako politika irrazional honi amaiera jar diezaigun.

3.- Bidea ez da erraza. Dena den, ezinbestekotzat jotzen dut euskaltzale guztion ahaleginak bateratzen saiatzea.

Nire ustez Nafarroan euskararen berreskurapen, berriindartze eta normalizazio klabeak guk geuk, euskaldunok, markatu behar ditugu, Nafarroa ofizialean ezarita daudenek egingo ez dutelako.

Estrategia ezberdinak erabili beharko genituzke. Lehendabizikoa eta garrantzitsuena izango litzateke euskararen kontra ez dauden eragile, talde, erakunde, instituzio guztion adostasunezko plataforma bat lortzea (gutxieneko puntuekin, guztiok onartuko genituzkeenekin).

Bigarrean, Plan estrategiko bat burutu, normalizazio esparru garrantzitsuenetan aritzeko (administrazioan, gaztedian, komunikabide eta kultur arloetan, lan munduan...). Lan honen koordinatzailea, aholkularia eta gidaria Kontseilua izan daiteke, Euskal Herri mailan egiten ari denarekin batera.

Eta bukatzeko desobedientzia zibila (edo Nafar Gobernari pase forala, nahi badugu), baina aktiboa izan da dila: euskararen kontrako eraso guztien aurrean erreakzio neurriak aurrera eramanez, behar den lekuan salaketak eginez, normalizaziorako inizatibak sortu eta lagunduz... (Parlamentuan, hemengo eta nazioarteko epaitegietan, udal administrazioan, sindikalgintzan, enpresetan, kaleko mobilizazio sozialen bidez...).

Aipatutako lan koordinatuaren ildotik, euskaldunon eta euskaltzaleen arteko koordinakunde bat osatu behar dugu.

Beste «txiringito» berri bat ez da sortu behar. Egungo OINARRIAK plataformaren inguruan joan daiteke, baina planteamendu zabalago batekin eta kontsentsu handiarekin, «txip» batzuk aldatuz komunitate erdalduna gureganatzeko eta estrategia egokiak erabiliz. Eta inolaz ere azken helburuak edo helburu nagusiak (epe luzerakoak) estrategia edo taktikarekin tronpatuz eta nahastuz.

Noski, hau dena errazagoa izango zen indarkeria politikorik gabeko eszenatoki batean. Gehienbat egungo agintariei argudioak eta aitzakiak kentzeko.

Ziur nago egoera politikoa lasaituko den neurrian hizkuntz mapa eta bilakaera gero eta positiboagoa izango dela euskararentzat eta Nafarroako eta Euskal Herri osoko euskaldunontzat.^o

Andres Urrutia

- 1.- Lehen galdera honi erantzun beharrekoa ez da, berez, izate samurrekoa. Izan ere, Eskal Herri honetan (Hegoaldean behinik behin) azken urteotan sumatzen da berebiziko eragina, indarkeria nahas-mahasean emateko euskal kultura eta euskalgintzarekin eta orobat, iritzi publikoaren aurrean batera plazaratzeko, gauza horiek sustrai berekoak

balira bezalaxe. Horretan, uzkur naiz, ea ez ote dugun jakin euskalgintza hori guztiona egiten. Abertzaletasunik sutsuenak ere onartu beharko luke euskara gizarte osoarena dela, eta euskal gizartearen sustraia dugula. Aldiz, euskara, egun ere, gizarte honen sektore batzuentzat arrotz eta ezezaguna da, borroka eta iraultzaren eramaile soila. Arozetasun hori hur-hurkotasun bihurtzen ez dugu jakin, euskara bera erakargarri egiten asmatu ez dugun ber. Euskara abertzaletasunaren aldetik lerratua bizi ohi da oraindik ere. Bistan da, bestalde, abertzaletasun hori garaitzeko eta gainditzeko tenorea agerikoa izan denean, aurkakoek erakutsi duten nahia, abertzaletasun horrek berretzat hartu dituen euskal nortasun zantzuak —besteak beste, euskara bera— erro-errotik deuseztatzeko.

Joko politikoaren menpekota ikusten dut nik, hortaz, oraingoko honen sorburua. Helburua, aldiz, argi dago: kosta ahala kosta, Euskal Herriko botere politikoaz jabetzea. Aurrekoari, esan gabe doa hauxe ere, guztiz legezko deritzat politikaren barnean, baldin eta baliabide demokratikoekin jokatzeko bada. Ez, oster, gizarte honek behar duen aniztasunaren eta demokraziaren izenean euskalgintza ezabatzeari, indarkeriarekin izan ditzakeen ustezko estekadurak begi bistakoak direlakoan.

Besterik da, ordea, euskara bera, inorena ez dena, gizartearen barnean zalantzan jartzea, ustez euskara ez dela gizarte honen nortasun zeinua. Horretan dihardutenak, nire aburuz, legearen kontra ari dira eta gizarte honek behar duen bame-oreka hausten dute. Gogora ekar bitzate horiek gizarte honetan arauzko direnak, alegia, Espainiako Konstituzioak eta horren azpiko lege testuek behin eta berriro aldarrikatu dutela hizkuntzen arteko ofizialkidetza. Badakigu ofizialkidetza mugatua dela euskararena. Hatik, horrek ez liguke euskaldunoi oztopatu behar euskaraz bizitzeko aukera eta abagunea. Beraz, helburua bada, legearen izenean, euskaraz bizi ahal izateko esparrua debekatzea, okerretara ari garela esango nuke.

Lehen esan legez, bada, alabaina, hor bazterretan, euskararena indarkeriarekin lotu nahi duena. Horixe ere arbuigarria, ez baitago bi horiek estekatzerik. Bata bestea-

rekiko lokarriak itsu-itsuan eta osterantzekorik gabe plaza-ratu nahi dituen horri —mutur batekoa zein bestekoa izan—, hortaz, guztizko gaitzespena, euskara ez baita indarkeria, elkarrekikotasunaren seinalea baino.

- 2.- Eraginaren eraginez, komunikabideak ikusten ditut nik hor garrantzitsuenak. Irakaskuntza, hezkuntza... aipatzen dira galderetan. Nik, hala ere, zabalagoa ikusten dut esparrua. Ari gara azken urteotan ekin eta ekin hezkuntza eta irakaskuntzaren inguruan, gizartean bestelako alorrik ez balego bezalaxe. Hartara, hezkuntza sistema horren fruituak, gure gazteak, arras bakarturik ibiltzen dira langintza edo mundu profesionalean euren euskarazko trebakuntzak erakutsi nahi dituztenean. Fikziozko euskalgintza horren barruan, badirudi apologetika berrian jausi garela eta euskaraz *saltzen* digutena, besterik gabe, on dela eta gomendagarria. Halako batean, norbaitek euskara zalantzan jarri eta denok estu eta larri, alegiazko mundu hori bertan behera joango zaigulakoan. Nire ustez, alde aurretiko erabakiak dira hartu beharrekoak. Nola? Euskaraz kalitatezko irakaskuntza eskaini eta gizarte zibilean euskaraz bizitzeko abaguneak sortuz. Irakaskuntza kalitate eta sinesgarritasun osokoa, hau da, gerogarrenekoan irakaskuntza horren hartzailea aintzat hartuko duena gizartearen barruan. Bestela, zirtolariak beti prest: fikziozko euskal irakaskuntza —eta horren ondorioz, euskal kultura eta gizartea ere—, mundu itxi baten esataria, nazioarte mailan d e itoragamia, eta abar. Halakoxeak zenbat aldiz ez ote ditugun entzun? Eta ari eta ari... Euskararen normalkuntzaren alde egiten dugun honetan ez al dugu gure *mea culpa* ere adierazi behar? Ez al da bide hori, geroago azalduko dudanez, euskalgintza indartsu baterako zubirik egokiena?

- 3.- Galdera horren erantzun egokiak euskalgintzarako irtenbide magikoa ekarriko luke. Panazea horiek asmatu ez direlakoan, orokorregi ikusten dut nik horren edukia eta laburrean mamituko dut.

Ikuspegiak ikuspegi, bizpahiru ohar:

a) Kanpora begira, euskalgintzak bere zeregina objektibizatu behar du, alegia, ideologia abertzalearekin duen lokarri hori bestela egokitu behar du. Azal dezadan puntu hau, inork uler ez dezan ulertu behar ez duena. Euskalgintzak esparru erkideak behar ditu, abertzaleek zein ez abertzaleek lantzeko modukoak, euskara bera izan dadin euskalgintzaren eustarria, horretan diharduenaren ideologia zeinahi ere izanda. Abertzale direnek euskalgintzan jardun ahal izango dute, Euskal Herria osatzen dutelakoan. Besteek, ordea, Euskal Herriaren elkarbizitzan beharrezkoa delakoan. Bi-biok, jakina, elkarrekiko begirune osoaz, Euskal Herriaren alde lan egiteko egokieran. *Wish-ful thinkings* ote?

b) Barne muinari dagokionez, nahiko nuke nik euskalgintza malguagoa eta erosoagoa, azken urteotan erakutsi duen itxiera horretatik aldentua. Badirudi, oro har, euskalgintza interes jakineko talde batzuen zeregina dela eta horren inguruko gorabeherak oinarritzkoenak. *Bestea* ez da onartzen —ez da aipatzen ere, badaezpada— eta norberarena da nagusi, *lehen-izatekeria* zoro batetik abiatuta. Txikia da euskalgintza, baina nire gustuko, oraindik ere zabaldu beharrezkoa, taldeen arteko koordinazioduna, *fair play* zabalagokoa.

Elkarbizitza aipatu dut aurretiaz eta horretara ekarri nahi nuke, azkenez ere, nire esatekoa. Zer ekar diezaioke euskalgintzak gizarte honi? Talde batzuen esku itxietan bada, ezer gutxi. Begirunez jokatzeko ez badu, deus ere ez. Asmoz, hats luzekoa behar du izan euskalgintzak. Saioz, egituratze eta gobernatze lanean, ahalegin sendo eta beharbada, erakus-zalekeria laburragokoa. Motz eta urri ibili gara azken urteotan euskalgintza orekatsua egituratzeko abiadan. Inondik ere ez, Euskal Herriko iritzi desberdinen artean euskararen ituna gauzatzeko puntuan, hau da, euskararen legeria garatzeko eta aurreratzeko tenorean. Hori ere, Euskal Herriaren bakegintzarako ekarrien zerrendan jarri beharko genuke. Batzuen eta besteen intziriak eta deiadarrak sarri-sarri entzun ditugu. Egin, berriz, ez larregi. Erakunde erkideak (Euskaltzaindia, adibidez...) bultzatzeko garaian ere, duda-mudak eta zalantzak. Zikoitz, ele-

bitasun horren antolakuntza orekatua lurraldez lurralde

egiteko eta antolatzeko. Ments ditugu halakoak. Soberan,

erakus-gogoak.°